

საქართველოს პარლამენტის
ეროვნული ბიბლიოთეკა
National Parliamentary
Library of Georgia

თამაზ კიკნაძე
სამეცნიერო მოღვაწეობა და შემოქმედება
Tamaz Kiknadze
Life and Works
(1936-1991)

თბილისი
Tbilisi
2016

UDC

929(479.22)+91(479.22)(092)+551.44(479.22)(092)

თ -252

კრებული ეძღვნება ქართული გეოგრაფიული სკოლის თვალსაჩინო წარმომადგენლის, გეოლოგია-მინერალოგიის მეცნიერებათა დოქტორის, პროფესორის, მოგზაურის, მწერლისა და სპელეოლოგ თამაზ კიკნაძის დაბადებიდან 80 წლისთავს.

კრებული აერთიანებს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიაში ჩატარებული საიუბილეო საღამოს მასალებს (მოხსენებები, სიტყვები, მოგონებები), მეგობრების, კოლეგების მოგონებებს, ქრონოლოგიურად დალაგებულ ბიბლიოგრაფიას (ავტორობით, თანაავტორობით და რედაქციით გამოცემული წიგნები, პერიოდულ გამოცემებში გამოქვეყნებული მისი და მასზე არსებული მასალები).

თამაზ კიკნაძის შემოქმედებაში წარმოდგენილია ლექსები და მეუღლის, ეთერ კიკნაძის პორტრეტი, რომელიც ქვეყნდება პირველად.

კრებულს ერთვის პირთა ანბანური საძიებელი.

წიგნის გარეკანზე თამაზ კიკნაძე არაბიკის მასივზე.

წიგნის გარეკანის დიზაინი: ზაზა კიკნაძე

კრებული მოამზადა, ბიბლიოგრაფია და საძიებელი შეადგინა

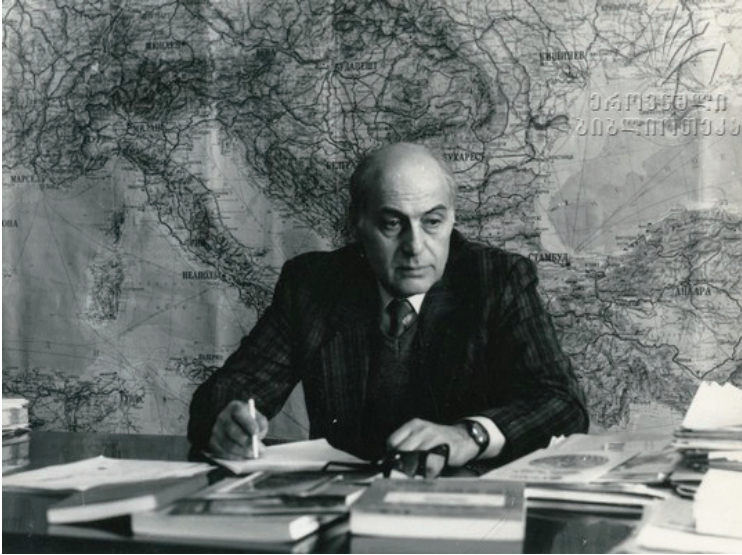
ციური კოჭლაშვილმა

რედაქტორი: პაატა ჯავახიშვილი

დაკაბადონება: შალვა პაპალაშვილი

© საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

ISBN 987-9941-0-9051-6

A. G. G. G.

გამოჩენილი მეცნიერი, საზოგადო მოღვაწე
და ჩინებული მოქალაქე

გეოლოგია-მინერალოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი თამაზ კიკნაძე ქართული გეოგრაფიული სკოლის თვალსაჩინო წარმომადგენელია.

თამაზ კიკნაძემ ცხოვრების მძიმე გზა განვლო. 30-იანი წლების რეპრესიების შედეგად ობლად დარჩა და უკვე 14 წლისამ დაიწყო შრომითი საქმიანობა. პარალელურად სწავლობდა მუშა-ახალგაზრდობის საღამოს სკოლაში. მუშა, რეჟისორის ასისტენტი, ინკასატორი, მხატვრის შეგირდი, მხატვარ-გამფორმებელი აი მისი შრომითი გზის დასაწყისი. ცხოვრების ამ სკოლამ გამოაბრძმედა თამაზ კიკნაძე, ადრე გამოამჟღავნა მისი გამორჩეული ადამიანური თვისებები: სულმართლობა, კაცთმოყვარეობა, სულიერი სინაზე და ღრმა პატიოსნება.

1960 წლიდან თამაზ კიკნაძე მუშაობდა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდიუმში სპელეოლოგიური საბჭოს სწავლულ მდივნად. ამავე დროს, იგი დიდხანს (1966-1982) იყო საქართველოს უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის თანაშემწე.

ჯერ კიდევ 1971 წელს მან ქ. პერმის უნივერსიტეტში დაცვა საკანდიდატო დისერტაცია – „არაბიკის კირქვეული მასივის კარსტი“, ხოლო 1986 წელს-სადოქტორო დისერტაცია – „მთიანი ქვეყნების კარსტის ჰიდროლოგია“. ამ უკანასკნელში აისახა მისი მრავალი წლის მეცნიერული მოღვაწეობის შედეგები.

თამაზ კიკნაძის ორგანიზტორული და სამეცნიერო პოტენციალი ყველაზე მკაფიოდ გამომჟღავნდა მას შემდეგ, რაც იგი 1982 წლიდან სათავეში ჩაუდგა ვახუშტი ბაგრატიონის სახელობის გეოგრაფიის ინსტიტუტს, რომელსაც სიცოცხლის ბოლომდე უძღვებოდა. თამაზ კიკნაძის სახელთანაა დაკავშირებული საქართველოს ქვესკნელის კვლევის გააქტიურება და მიღებული შედეგების საერთაშორისო აღიარება.

თამაზ კიკნაძის მეცნიერული ინტერესების სფერო მოიცავდა კარსტო და სპელეოგენეზისის პრობლემებს თეორიულ და გამოყენებით ასპექტებში. მან შეისწავლა ბუნებრივი ფაქტორების

გავლენა კარსტული პროცესების დინამიკაზე, მათ ევოლუციაზე დროსა და სივრცეში; დაადგინა მთიანი ქვეყნების კარსტისა და კარსტული წყლების ფორმირების ძირითადი კანონზომიერებანი, რის საფუძველზეც შექმნა ახალი მეცნიერული მიმართულება- მოძღვრება მთის კარსტის მიწისქვეშა წყლების შესახებ.

მისი ხელმძღვანელობითა და უშუალო მონაწილეობით აღმოჩენილია მსოფლიოს უღრმესი კარსტული წყალშემცავი სისტემა გაგრის ქედზე. იგი იყო აფრიკისა და ევროპის არაერთ ქვეყანაში მოწყობილი ექსპედიციის ხელმძღვანელი.

თამაზ კიკნაძის თაოსნობით გეოგრაფიის ინსტიტუტში გამოიკვეთა კონსტრუქციულ-გეოგრაფიული გამოკვლევების კონტურები. ამის დამადასტურებელია მისი რედაქტორობით გამოცემული-„კოლხეთის დაბლობი, ათვისების მეცნიერული წინამძღვრები“. ამ ნაშრომში, უახლესი გამოკვლევების საფუძველზე, განხილულია კოლხეთის დაჭაობებულ დაბლობთან დაკავშირებული საკითხები. მათ შორის-ბუნებრივი პირობების, რესურსების, დაჭაობების ძირითადი ფაქტორებისა და მელიორაციულ-სამეურნეო ათვისების თავისებურებანი.

თამაზ კიკნაძემ შეიმუშავა ახალი ფორმულები და მეთოდები ზედაპირული და მიწისქვეშა კარსტული დენუდაციის სიდიდეთა ცალ-ცალკე განსაზღვრისათვის. მან პირველმა მსოფლიო პრაქტიკაში შექმნა კარსტული დენუდაციის წყლის ჩადინებისა და ტემპერატურაზე დამოკიდებულების მათემატიკური მოდელი.

თამაზ კიკნაძის მიერ გამოვლენილია კარსტულ-სპელეოლოგიური კვლევის მეთოდების დახმარებით პალეოგეოგრაფიული ინფორმაციის მიღების ახალი შესაძლებლობები, რომლებიც მნიშვნელოვნად ავსებს გეომორფოლოგიურ-გეოლოგიურ ინფორმაციას პლიოცენურ-ანთროპოგენური დროის ტექტონიკური მოძრაობის ხასიათის შესახებ.

თამაზ კიკნაძის ინიციატივით დაიწყო „საქართველოს ეროვნული ატლასის“ და აკადემიური გამოცემის „საქართველოს გეოგრაფიის“ მომზადება. იგი ავტორია 80-ზე მეტი სამეცნიერო ნაშრომის, მათ შორის 8 მონოგრაფიის. გამოცემული შრომებიდან მესამედზე მეტი გამოქვეყნებულია ინგლისში, იუგოსლავ-

ვიაში, ჩეხოსლოვაკიაში, ბულგარეთში, იტალიასა და ესპანეთში. კარსტოლოგიის განვითარებაში შეტანილი წვლილისთვის იგი დაჯილდოვდა ჩეხოსლოვაკიის სპელეოლოგთა საზოგადოების დიდი ოქროს მედლით (1987). გარდაცვალების შემდეგ მას მიენიჭა საქართველოს სახელმწიფო პრემია მეცნიერებისა და ტექნიკის დარგში, ავტორთა ჯგუფთან ერთად, „საქართველოს სასკოლო გეოგრაფიული ატლასის“ შედგენისათვის (1994).

თამაზ კიკნაძე იყო რამდენიმე ქვეყნის უნივერსიტეტების საპატიო დოქტორი, საქართველოს სპელეოლოგიის ეროვნული საზოგადოების პრეზიდენტი, სპელეოლოგთა საერთაშორისო კავშირის ბიუროს წევრი, საქართველოს ტურიზმის ფედერაციის თავმჯდომარე. ამავე დროს, იგი იყო მეცნიერების შესანიშნავი პოპულარიზატორი. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მისი სამეცნიერო-ბიოგრაფიული მონოგრაფია „გიორგი ძოწენიძე“, რომელიც მოსკოვში გამოიცა. იგი იყო არაერთი სამეცნიერო-პოპულარული წიგნის ავტორი, თანაავტორი და რედაქტორი.

ასეთი იყო და მუდამ დარჩება ქართველი საზოგადოებრიობის მეხსიერებაში გამოჩენილი მეცნიერი, საზოგადო მოღვაწე და ჩინებული მოქალაქე თამაზ კიკნაძე.

ერეკლე გამყრელიძე
აკადემიკოსი

საიუბილეო საღამო

საიუბილეო საღამო

თამაზ კიკნაძის დაბადებიდან 80 წლისთავისადმი მიძღვნილი საღამო, შედგა 2016 წლის 26 თებერვალს, მენიერებათა ეროვნულ აკადემიაში.

შესავალი სიტყვით გახსნა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის დედამიწის შემსწავლელ მეცნიერებათა განყოფილების აკადემიკოს-მდივანმა ერეკლე გამყრელიძემ.

„თამაზ კიკნაძის ცხოვრება და მოღვაწეობა“ - მოხსენებით გამოვიდა ვახუშტი ბაგრატიონის სახ. გეოგრაფიის ინტიტუტის დირექტორი ნანა ბოლაშვილი.

ახვენეს თ. კიკნაძის სცენარის მიხედვით გადაღებული დოკუმენტური ფილმი „იდუმალი მიწისქვეშა სამყარო“.

გამომსვლელები:

1. გია ნახუცრიშვილი
2. ანზორ ჭითანავა
3. დავით ლორთქიფანიძე
4. ელენე აბაშიძე
5. თამაზ ქობულაშვილი
6. კიახო რაქვიაშვილი
7. რევაზ ხაზარაძე
8. გიზო ურუშაძე
9. ზაზა კიკნაძე

დღეს ჩვენ ავლნიშნავთ გამოჩენილი მეცნიერის გეოლოგია-მინერალოგიის მეცნიერებათა დოქტორ, პროფესორ თამაზ კიკნაძის დაბადებიდან 80 წლისთავს.

თამაზ კიკნაძე მცირეწლოვან ასაკში 30-იანი წლების რეპრესიების შედეგად ობლად დარჩა და განვლო ცხოვრების მძიმე გზა მუშა-ახალგაზრდობის სადამოს სკოლიდან გეოგრაფიის ინსტიტუტის დირექტორობამდე.

ჯერ კიდევ 1971 წელს მან ქ. პერმის უნივერსიტეტში დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია-ხოლო 1986 წელს-სადოქტორო დისერტაცია, რომელშიც აისახა მისი მრავალი წლის მეცნიერული მოღვაწეობის შედეგები.

თამაზ კიკნაძის ორგანიზატორული და სამეცნიერო პოტენციალი ყველაზე მკაფიოდ გამომჟღავნდა მას შემდეგ, რაც იგი 1982 წლიდან სათავეში ჩაუდგა ვახუშტი ბაგრატიონის გეოგრაფიის ინსტიტუტს, რომელსაც სიცოცხლის ბოლომდე უძღვებოდა. თამაზ კიკნაძის სახელთანაა დაკავშირებული საქართველოს ქვესკნელის კვლევის გააქტიურება და მიღებული შედეგების საერთაშორისო აღიარება.

თამაზ კიკნაძის მეცნიერული ინტერესების სფერო მოიცავდა კარსტო და სპელეოგენეზის პრობლემებს თეორიულ და გამოყენებით ასპექტებში. მან შექმნა ახალი მეცნიერული მიმართულება-მოძღვრება მთის კარსტის მიწისქვეშა წყლების შესახებ.

მისი ხელმძღვანელობითა და უშუალო მონაწილეობით აღმოჩენილია მსოფლიოს უღრმესი კარსტული წყალშემცავი სისტემა გაგრის ქედზე. იგი იყო აფრიკისა და ევროპის არაერთ ქვეყანაში მოწყობილი ექსპედიციის ხელმძღვანელი.

მისი რედაქტორობით გამოიცა ფუნდამენტური შრომა-„კოლხეთის დაბლობი, ათვისების მეცნიერული წინამძღვრები“.

თამაზ კიკნაძის ინიციატივით დაიწყო „საქართველოს ეროვნული ატლასის“ და აკადემიური გამოცემის „საქართველოს გეოგრაფიის“ მომზადება. იგი ავტორია 80-ზე მეტი სამეცნიერო ნაშრომის, მათ შორის 8 მონოგრაფიის. გამოცემული შრომებიდან მესამედზე მეტი გამოქვეყნებულია ინგლისში, იუგოსლავიაში, ჩეხოსლოვაკიაში, ბულგარეთში, იტალიასა და ესპანეთში. კარსტოლოგიის განვითარებაში შეტანილი წვლილისთვის იგი

დაჯილდოვდა ჩეხოსლოვაკიის სპელეოლოგთა საზოგადოების დიდი ოქროს მედლით (1987). გარდაცვალების შემდეგ მას მიენიჭა საქართველოს სახელმწიფო პრემია მეცნიერებისა და ტექნიკის დარგში, ავტორთა ჯგუფთან ერთად, „საქართველოს სასკოლო გეოგრაფიული ატლასის“ შედგენისათვის (1994).

თამაზ კიკნაძე იყო რამდენიმე ქვეყნის უნივერსიტეტების საპატიო დოქტორი, საქართველოს სპელეოლოგიის ეროვნული საზოგადოების პრეზიდენტი, სპელეოლოგთა საერთაშორისო კავშირის ბიუროს წევრი, საქართველოს ტურიზმის ფედერაციის თავმჯდომარე. ამავე დროს, იგი იყო მეცნიერების შესანიშნავი პოპულარიზატორი, არაერთი სამეცნიერო-პოპულარული წიგნის ავტორი, თანაავტორი და რედაქტორი.

ასეთი იყო და მუდამ დარჩება ქართველი საზოგადოებრიობის მესსიერებაში თამაზ კიკნაძე – გამოჩენილი მეცნიერი, საზოგადო მოღვაწე და ჩინებული მოქალაქე.

ერეკლე გამყრელიძე

თამაზ კიკნაძის ბიოგრაფია და მისი მეცნიერული მიღწევები

მიუხედავად იმისა, რომ თამაზ კიკნაძე ახალგაზრდა გარდაიცვალა, მან საკმაოდ მდიდარი სამეცნიერო მემკვიდრეობა დაგვიტოვა.

გამოჩენილი გეოლოგი, სპელეოლოგი, გეოლოგია – მინერალოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი თამაზ ზაქარიას ძე კიკნაძე დაიბადა 1936 წლის 1 იანვარს სამხედრო მოსამსახურის ოჯახში. თბილისის მუშა-ახალგაზრდობის მე-4 საშუალო სკოლის დამთავრებისთანავე (1954), ჩაირიცხა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გეოგრაფია-გეოლოგიის ფაკულტეტზე ინჟინერ-გეოლოგის სპეციალობით. საკმაოდ საინტერესო და მრავალფეროვანია მისი სამსახურებრივი ბიოგრაფია. უნივერსიტეტში სწავლის პერიოდში (1951-59) პარალელურად მუშაობდა კინოსტუდია „ქართულ ფილმში“ რეჟისორის ასისტენტად, ინკასატორად „თბილკანალწყალტრესტში“, მონტიორად „თელასში“, მხატვრის შეგირდად და მხატვარ-გამფორმებლად საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს საწარმოებში. უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ (1960) მუშაობდა ინჟინერ-გეოლოგად „საქსახწყალპროექტში“, ამავე წელს გადაიყვანეს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის სპელეოლოგიური კომისიის სწავლულ მდივნად. პარალელურად მუშაობდა ბოტანიკის ინსტიტუტში ინჟინერ-გეოლოგად. 1964-66 წლებში კი საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ბიოლოგიის განყოფილების სწავლულ მდივნად. 1966-82 წლებში გადაიყვანეს საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის თანაშემწედ. 1978-82 წლებში შეთავსებით მუშაობდა აღ. ჯანელიძის სახელობის გეოლოგიის ინსტიტუტში უფროს მეცნიერ თანამშრომლად.

1978 წლიდან იყო საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდიუმთან არსებული სპელეოლოგიური საბჭოს თავმჯდომარე. არჩეული იყო სპელეოლოგთა საერთაშორისო კავშირის მღვიმეთა დაცვისა და გამოყენების კომისიის ბიუროს წევრად და ამავე კავშირის კარსტის ჰიდროქიმიის კომისიის წევრად,

სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის კარსტული კომისიის წევრად, სპელეოლოგიური სექციის ბიუროს წევრად, პოლარული რეგიონების საერთაშორისო სამუშაო კომისიის წევრად და სხვ.

1971 წელს, ქ. პერმის უნივერსიტეტში დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია – „არაბიკის კირქვეული მასივის კარსტი“. 1986 წელს დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია – „მთიანი ქვეყნების კარსტის ჰიდროგეოლოგია“ – სწორედ ამ ნაშრომში აისახა მისი მრავალი წლის მეცნიერული მოღვაწეობის შედეგები.

1982 წლიდან კი მოღვაწეობა გააგრძელა ვახუშტი ბაგრატიონის სახ. გეოგრაფიის ინსტიტუტში, დირექტორის თანამდებობაზე. მის მეცნიერულ სფეროს კარსტოგენეზისა და სპელეოგენეზის პრობლემატური საკითხების კვლევა წარმოადგენდა.

წლების განმავლობაში მუშაობდა არაბიკის კირქვეული მასივის კარსტის და მთიანი ქვეყნების კარსტის ჰიდროლოგიის საკითხებზე. მისი ხელმძღვანელობითა და მონაწილეობით აღმოჩენილია მსოფლიოს უღრმესი წყალშემცველი სისტემა გაგრის ქედზე. იყო სპელეოლოგთა მრავალი საერთაშორისო კონგრესის, კონფერენციის და სიმპოზიუმის მონაწილე და მომხსენებელი, ხელმძღვანელობდა საკავშირო დელეგაციას სპელეოლოგთა საერთაშორისო კონფერენციებზე: ჩეხოსლოვაკიაში (1964), საფრანგეთში (1969).

1983-84 წლებში ხელმძღვანელობდა სსრკ ექსპედიციას ეთიოპიაში აფრიკის კონტინენტის უდიდესი სოფ. ომარის მღვიმის შესასწავლად. 1978-89 წლებში იყო საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიასთან არსებული სპელეოლოგიური საბჭოს თავმჯდომარე, 1989-91 საქართველოს სპელეოლოგიური საზოგადოების პრეზიდენტი, ამავე საბჭოს პერიოდული კრებულის, „საქართველოს მღვიმეების და გამოქვაბულების“ რედკოლეგიის თავმჯდომარე. ამავე წლებში იყო საქართველოს ტურიზმის ფედერაციის თავმჯდომარე, გეოგრაფიული საზოგადოების პრეზიდენტისა და სამეცნიერო საბჭოს წევრი (1985-1991), მრავალი სამეცნიერო საბჭოსა და სამთავრობო კომისიის წევრი.

თამაზ კიკნაძე გახლდათ სპელეოლოგიისა და კარსტოლოგიის სფეროს გამოჩენილი მეცნიერი. მისი შრომები ცნობილი

და აღიარებულია არა მარტო ყოფილ სსრკ-ში, არამედ უცხოელ მეცნიერთა შორისაც. მისი სამეცნიერო ინტერესები ფართოა. ისინი მოიცავენ კარსტისა და სპელეოგენეზის პრობლემებს როგორც ფუნდამენტური, ისე გამოყენებითი კუთხით. მის მიერ შესწავლილია კარსტულ პროცესებზე ბუნებრივი ფაქტორების კომპლექსური გავლენა, მათი ევოლუცია დროსა და სივრცეში. მისი შრომების გამოყენებითი ხასიათი განისაზღვრება სახალხო მეურნეობის სხვადასხვა დარგებში კარსტული წყლების რაციონალური გამოყენებისა და დაცვის რეკომენდაციების დამუშავებასა და დანერგვაში. მან დიდი წვლილი შეიტანა სსრკ და მსოფლიო კარსტოლოგიის განვითარებაში, რისი დასტურიცაა უამრავი ჯილდო.

იგი არის 80 სამეცნიერო ნაშრომის და 8 მონოგრაფიის ავტორი. მისი შრომები გამოქვეყნებულია ინგლისში, საფრანგეთში, იტალიაში, ესპანეთში, ბულგარეთში, ჩეხოსლოვაკიაში, იუგოსლავიაში, ჩინეთსა და აშშ-ში. მისი ნაშრომებიდან აღსანიშნავია „კარსტული და სპელეოგენეზის თეორია, ევოლუცია და კარსტული წყლების მიწისქვეშა და ზედაპირული აუხების ურთიერთდამოკიდებულება, მათი მოძრაობისა და განტვირთვის პირობები“; „კარსტის დარაიონების პრობლემები“; „კარსტული პროცესების აქტიურობა, ზედაპირული და მიწისქვეშა კარსტული დენუდაციის გამოთვლის ფორმულები, კარსტული პროცესების მათემატიკური მოდელირება“ და სხვ.

მისმა შრომებმა დიდი წვლილი შეიტანა მთის კარსტის აგებულებისა და ევოლუციის შესახებ წარმოდგენის ჩამოყალიბებაში. დაადგინა კარსტული წყლების მოძრაობის, კვების და განტვირთვის ძირითადი კანონზომიერებები, დაამუშავა ზონალურობის განზოგადებული სქემა და შექმნა ახალი მიმართულება – მთის კარსტის მიწისქვეშა წყლების სწავლებანი. როგორც ზემოთ აღვნიშნე, მისი ხელმძღვანელობითა და მონაწილეობით აღმოჩენილია მსოფლიოს უღრმესი წყალშემცველი (2300 მ სიღრმის) სისტემა გაგრის ქედზე. მან მსოფლიოში პირველმა დაამუშავა კარსტული დენუდაციის ჩამონადენის სიდიდესა და წყლის ტემპერატურას შორის კავშირის მათემატიკური მოდელი.

გამოავლინა პალეოგეოგრაფიული ინფორმაციის მიღების ახალი შესაძლებლობები კარსტულ-სპელეოლოგიური კვლევით. მისი შრომების შედეგები გამოყენებული იყო ტრანსკავკასიის რკინიგზის ტექნ. რეკ. შედგენაში, შავი ზღვის საკურორტო ზონის წყალმომარაგების გასაუმჯობესებლად, ტურიზმისთვის კარსტული მღვიმეების კეთილმოწყობისთვის და სხვ.

გეოგრაფიის ინსტიტუტში მოსვლისთანავე ჩაერთო ვახუშტი ბაგრატიონის ატლასის გამოცემისათვის ბრძოლაში. ინსტიტუტისა და მეცნიერებათა აკადემიის ხელმძღვანელები ცდილობდნენ გაერღვიათ სსრკ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული გეოდეზიისა და კარტოგრაფიის მთავარი სამმართველოს მიერ ატლასის გამოცემის წინააღმდეგ აღმართული ზღუდეები. მან ნახევრად ხუმრობითაც კი შეუთვალა ამ სამმართველოს უფროსს, ილია კუტუხოვს, როდის იყო გენერალი კუტუხოვი ბაგრატიონს ებრძოდაო, კუტუხოვს გენერლის ქარაგმა მოსწონებია, მაგრამ საქმე ადგილიდან მაინც არ დაიძრა. 1997 წელს ეს ატლასები დაიბეჭდა, მაგრამ სამწუხაროდ, ბ-ნი თამაზი ვეღარ მოესწრო ამას. თუმცა იგი გახლდათ შემდგენელი და რედაქტორი 1991 გამოცემული „საქართველოს დროშები და გერბები ვახუშტი ბაგრატიონის მიხედვით“, აღსანიშნავია რომ მხატვარი გახლდათ ბატონი თამაზის შვილი, ზაზა კიკნაძე.

მისი რედაქტორობით ინსტიტუტმა გამოსცა კაპიტალური მონოგრაფია: „კოლხეთის დაბლობი, ათვისების მეცნიერული წინამძღვრები“.(1984). მომზადდა ასევე კოლხეთის დაბლობის ატლასი, რაც სამწუხაროდ არ გამოცემულა.

თამაზ კიკნაძის სამეცნიერო წიგნებიდან მინდა განსაკუთრებით ავლინებო: Гидрогеология карста Альпийской складчатой области юга СССР. - М.:Наука, 1984; Терминология карста : Материалы по геоморфол. Терминологии. - М.: Наука, 1991., Георгий Самсонович Дзоценидзе (1910-1976). - М.:Наука, 1986.

თ. კიკნაძემ სამეცნიეროსთან ერთად ექვსი სამეცნიერო-პოპულარული წიგნი, ასამდე სამეცნიერო-პოპულარული და მხატვრული სტატია დაბეჭდა ქართულ და უცხოურ პერიოდულ გამოცემაში. ძნელია მათგან რომელიმეს გამოყოფა, მაგრამ

მაინც აღვნიშნავ, „დედამიწა და მრისხანე მოვლენები“; „ცისფერი პლანეტის (დედამიწის) საიდუმლოებანი“; „იდუმალი სამყაროს ბილიკებით“; „მღვიმეები და კაცობრიობა“ (გარეკანის მხატვ. გუდიაშვილი); „სამი კონტინენტის კონტრასტები“ (მოგზაურის შთაბეჭდილებანი). „Пропасти Арабики : Записки спелеолога“. - Тбилиси : «Мецნიერება», 1967.

ნაყოფიერ და აქტიურ სამეცნიერო საქმიანობასთან ერთად ბ-ნი თამაზი ეწეოდა დიდ სამეცნიერო-საორგანიზაციო და საზოგადოებრივ საქმიანობას კარსტოლოგიური, სპელეოლოგიური, გეოგრაფიული და ბუნებისდაცვითი კუთხით. იგი იყო საკავშირო სხდომების ორგკომიტეტის თავმჯდომარე, საბჭოთა კავშირის სპელეოლოგიური ასოციაციის თავმჯდომარის მოადგილე, საერთაშორისო სპელეოლოგიურ კავშირში სსრკ-ს მუდმივი წარმომადგენელი და ამ კავშირის ორი კომისიის წევრი; სსრკ გეოგრაფების ეროვნული კომიტეტის და კარსტის კომისიის წევრი, სსრკ აკადემიის ოკეანოლოგიის, ატმოსფეროს ფიზიკისა და გეოგრაფიის საბჭოს წევრი, საქ. მეცნ. აკადემიის ბიოსფეროსა და ეკოლოგიური კვლევების კომისიის წევრი, სსრკ კუბის მეგობრობის საზოგადოების წევრი და სხვ.

იყო მთელი რიგი ქვეყნების უნივერსიტეტების საპატიო დოქტორი. 1990 წელს თსუ სამეცნიერო საბჭოს დადგენილებით არჩეულ იქნა გეომორფოლოგიისა და გეოეკოლოგიის კათედრის პროფესორის თანამდებობაზე.

დაჯილდოებულია აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის (1962), სსრკ გეოგრაფიული საზოგადოების პრეზიდიუმის და საქართველოს უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო სიგელებით (1978), ჩეხოსლოვაკიის სპელეოლოგიური საზოგადოების ცენტრალური კომიტეტის ოქროს მედლით (1987). „საქართველოს გეოგრაფიული ატლასი“ – შექმნისათვის მიენიჭა საქართველოს სახელმწიფო პრემია (1994), გარდაცვალების შემდეგ (1991 წელს, 55 წლის ასაკში გარდაიცვალა).

დღეს, სამწუხაროდ, საქართველოში მეცნიერება პრობლემების წინაშე დგას, ეს ეხება სპელეოლოგიასაც, რომელიც კადრების და განსაკუთრებით ახალგაზრდა კადრების სიმცირეს

განიცდის. არადა, დამეთანხმებით, საქართველო სპელეოლოგიური კუთხით მსოფლიოს ერთ-ერთ უნიკალურ და საინტერესო რეგიონს წარმოადგენს. საქართველოში ამ მხრივ ჯერ კიდევ ბევრი რამაა შესასწავლი. მეცნიერების ამ დარგს ფინანსურთან ერთად პოპულარიზაციაც სჭირდება. მიმაჩნია, რომ დღევანდელი იუბილე ბ-ნი თამაზის გახსენებისა და პატივისცემის გარდა, სპელეოლოგიის პოპულარიზაციისკენ გადადგმული ერთი ნაბიჯიცაა. მინდა გავახსოვანო ის იდეა, რომელიც ინსტიტუტში დაიბადა და გარკვეული ნაბიჯებიც გადაიდგა, ბ-ნი თამაზის და გეოგრაფიის ინსტიტუტის ყველა სპელეოლოგის პატივსაცემად, ვაპირებთ ინსტიტუტის ბაზაზე აღვადგინოთ საქართველოს სპელეოლოგიური საზოგადოება, რომლის პრეზიდენტიც 1989-1991 წლებში ბ-ნი თამაზი გახლდათ და მოგიწოდებთ, რომ გაწევრიანდეთ.

ბოლოს დიდი მადლობა მინდა გადავუხადო საქართველოს ეროვნულ მეცნიერებათა აკადემიას, დედამიწის შემსწავლელ მეცნიერებათა განყოფილებას, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს, ვახუშტი ბაგრატიონის გეოგრაფიის ინსტიტუტს და საქართველოს ალექსანდრე ჯავახიშვილის სახელობის გეოგრაფიულ საზოგადოებას, პროფ. თამაზ კიკნაძის იუბილეს მომზადებასა და ჩატარებაში გაწეული დახმარებისათვის. განსაკუთრებული მადლობა მინდა გადავუხადო ოჯახს, ბ-ნი თამაზის მეუღლეს, ქ-ნ ეთერს და შვილს, ბ-ნ ზაზა კიკნაძეს დახმარებისა და ბ-ნი თამაზის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ამსახველი ფოტო და ვიდეო მასალის მოწოდებისათვის. დიდი მადლობა ასევე დამსწრე საზოგადოებას მობრძანებისთვის.

ნანა ბოლაშვილი
გეოგრაფიის აკადემიური დოქტორი
გეოგრაფიის ინსტიტუტის ლირექტორი

* * *

ძვირფასო კოლეგებო, ძალიან დიდი პატივია ჩემთვის ის, რომ მოგმართავთ ამ ღირსშესანიშნავ დღეს. ღირსშესანიშნავ დღეს იმიტომ, რომ ეს არის დაკავშირებული მოგონებებთან და ურთიერთობებთან რომლებიც გამდიდრებს, გავსებს და გაძლევს სტიმულს შემდგომი სრულყოფილებისათვის. სწორედ ამ კრიტიკიუმებით მინდა შევეხო ჩემს ურთიერთობას თამაზთან. ის რაც თამაზმა მიიღო სამყაროსგან და ბუნებისგან, მან გასცა არა მცირედ, არამედ ძალიან დიდი რაოდენობით და გაამდიდრა ჩვენი საზოგადოება. საკუთარი მეცნიერული ნაღვაწით მან ჩვენი ოქროს ფონდი შეავსო. ბატონმა თამაზმა ერთი კაცის გასაკეთებელზე ბევრად მეტი შექმნა. მე და თამაზ კიკნაძეს მეგობრობა და საქმიანი ურთიერთობაც გვაკავშირებდა. ის და გეოგრაფიის ინსტიტუტი ჩვენთან თანამშრომლობდნენ როგორც ახალი ჰიდროელექტროსადგურების კაშხლების აშენების მიზანშეწონილობის დამდგენი ექსპერტები.

მე გადავწვიტე ჩამეხედა წარსულში და იქ თამაზის ნათელი სახე დავინახე. მაგრამ მე ვისურვებდი, რომ ეს ჩვენი საზოგადოებისთვისაც ხელმისაწვდომი გახდეს. ახალმა თაობებმა იცოდნენ, რომ ეს ადამიანი რომელიც საბჭოთა პერიოდში ცხოვრობდა ჩამოყალიბდა დიდ ეროვნულ მოღვაწედ, დიდ პატრიოტ მოქალაქედ და სრულქმნილებად. მე პატივს მივაგებ მის სსოვნას.

ანზორ ჭითანავა

საქართველოს ენერჯეტიკის აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი

საქართველოს დამსახურებული ინჟინერი

ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი

* * *

თამაზი იყო შესანიშნავი პიროვნება, მაგრამ ამ ერთ სიტყვაში ბევრი რამ იგულისხმება. თამაზი არაჩვეულებრივად ჰუმანური ადამიანი, თამაზი საუკეთესო მეგობარი, პატრიოტი, თამაზი განსწავლული ადამიანი. მართლაც წერა-კითხვის მცოდნე პიროვნება. ჩვენი ნაცნობობა ბოტანიკის ინსტიტუტიდან დაიწყო, როდესაც ნიკო კეცხოველმა ამ ინსტიტუტში შექმნა სპელეოლოგიური კომისია. მას შემდეგ სულ სხვა ცხოვრება დაიწყო. მახსენდება მათი მზადება ექსპედიციებისთვის. ინსტიტუტის მთელი ეზო თოკებით იყო ხოლმე მოფენილი ისე, რომ კაცი ვერ გაივლიდა. თამაზი მეცნიერული მოღვაწეობის გარდა ბევრს აკეთებდა ადამიანებთან ურთიერთობის საქმეში. მახსენდება ის პერიოდიც, როდესაც თამაზი მეცნიერებათა აკადემიის განყოფილების სწავლული მდივანი იყო, შესანიშნავ მეცნიერთან აკადემიკოს მიხეილ საბაშვილთან. იქაც მართლაც გამორჩეული იყო.

შემდეგ უმაღლეს საბჭოში გააგრძელა მუშაობა და ამ პერიოდიდან იქ ასე ვთქვათ გეოლოგების ოაზისი შეიქმნა. ყველაფერში ხელს გვიმართავდა. ის გამორჩეული ადამიანი იყო. საოცრად უკონფლიქტო. თუმცა იმდენად დაჯერებული იყო საკუთარ შესაძლებლობებში, რომ ყველა არასასიამოვნო სიტუაციის მოგვარებას ახერხებდა და სხვებს უკან ახევინებდა. განსაკუთრებული გარეგნობის მამაკაცი იყო. მახსოვს ცნობილი ფრანგი ვულკანოლოგის ჰარუნ ტაზიევის ოთხმოცდაათ წელს მიღწეული დედა ზენიტა ტაზიევა სტუმრობდა საქართველოს, თამაზი მას ყველგან დაყვებოდა და პატრონობდა და აი ერთ-ერთ სუფრაზე მოხუცი ქალბატონი ადგა და თქვა, რომ ძალიან ნანობს იმას, რომ ახალგაზრდა აღარ არის. გასაგები იყო რა იგულისხმებოდა ამ ნათქვამში. აი ასეთი სახუმარო მოგონებით მინდა დავასრულო ჩემი გამოსვლა. გმადლობთ ყურადღებისთვის.

გიორგი (გია) ნახუცრიშვილი

ბოტანიკოსი

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრკორესპონდენტი

თამაზ კიკნაძე ჩემზე ოთხი წლით უფროსი იყო. ჩვენ აქ ძირითადად უფროსი თაობის წარმომადგენლები ვართ და ბევრი რამ გვახსოვს. ერთხელ ერთი მეგობარი შემხვდა და მითხრა, რომ ბებიამისს იმ დღეს დედამისისთვის დაურეკავს და უთქვამს, რომ გაზეთში ბერიას დაჭერის ამბავი ეწერა, მაგრამ უთხოვია, რომ მეგობრის დედას ჯერ არსად არაფერი ეთქვა. აი ასეთი დრო იყო მაშინ. ხალხი ძალზე დაშინებული იყო.

თამაზს მამა არ ახსოვდა. ცხრა ნახევარი წლის იყო როდესაც პირველად ნახა დედა. რატომ მოხდა ეს? თამაზის მამას კაპიტან ზაქარია კიკნაძეს სახელმწიფო გადატრიალების მცდელობა დასწამეს. ვიდაცას შურდა ლამაზი და ნიჭიერი ოფიცრის და ცრუ დაბეზღებამაც არ დაიგვიანა. თანაც ისიც გაუხსენეს, რომ მამა აზნაური ყავდა ხოლო დედა კი თავადის ქალი.

თამაზს გზის გაკვალვა სულ დამოუკიდებლად მოუხდა. როგორც წინა გამომსვლელებმა აღნიშნეს, თამაზს სადამო სკოლაში მოუწია სწავლის გაგრძელება და დღე კი იგი მუშაობდა. მრავალი პროფესია გამოიცვალა.

1954 წლისთვის ქვეყანაში არსებული სიტუაცია ზოგადად შერბილდა და თამაზი უმადლეს სასწავლებელში მიიღეს, თორემ ამ დათბობის გარეშე დიდი შესაძლებლობა იყო იმისა, რომ მისთვის უარი ეთქვათ, რაც იმ პერიოდში ჩვეულებრივი რამ იყო.

თამაზმა ყველაფერს თავისით მიაღწია. კარგად მახსოვს, როდესაც მეცნიერებათა აკადემიაში სწავლულ მდივნად მუშაობდა, შემდეგ საქართველოს უმადლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის ბატონი გიორგი ძოწენიძის თანაშემწედ.

მას პატიოსნების საოცარი აურა დაჰყვებოდა.

რაც შეეხება მეცნიერებას, მინდა აღვნიშნო ის, რომ ჩემის აზრით ყველა ქართველი ბუნებით გეოგრაფია, მაგრამ სპელეოლოგია კი საკმაოდ ვიწრო დარგია. სპელეოლოგია მხოლოდ მამაცების სარბიელია. თამაზ კიკნაძე ჰიდროგეოლოგი იყო. წყლის სინჯების ორკილომეტრიანი სიღრმის უფსკრულებიდან აღება ნამდვილად გასაოცარია და მაშინ ეს რასაკვირველია მეცნიერებაში სულ ახალი სიტყვა იყო.

თამაზის შრომისუნარიანობას ის ერთი ფაქტიც კარგად ააშკარავებს, რომელსაც ახლა გავიხსენებ. აფრიკიდან, ეთიოპიიდან სამუშაო მივლინებიდან დაბრუნებულმა სამეცნიერო მონოგრაფიის დაწერაც მოასწრო. არამეცნიერებს მინდა ვუთხრა, რომ სტატიისა და მცირე ნაშრომისგან განსხვავებით მონოგრაფიის შექმნა სერიოზულ, საკმაოდ რთულ და მიზანმიმართულ სამეცნიერო კვლევას ითვალისწინებს და აქედან გამომდინარე ძალზე ძნელია. მისი იდეა იყო კოლხეთის დაბლობის ატლასის გაკეთებაც.

თამაზთან ურთიერთობა ძალიან სასიამოვნო იყო. მე ყოველთვის კარგად მახსოვს მასთან სტუმრობა შინ. ზედა სართულზე კი ჩემთვის ძვირფასი ბატონი ვახტანგ ჯაშვილი ცხოვრობდა. ამ სახლში სტუმრობას ყოველთვის დიდი სიამოვნებით ვიხსენებ.

მინდა აღვნიშნო ისიც, რომ გეოგრაფიის ინსტიტუტი გამორჩეული იყო იქ მომუშავე ცნობილი მეცნიერების რაოდენობით და ასეთი ინსტიტუტის დირექტორობა და იქ ავტორიტეტის მოპოვება ადვილი საქმე ნამდვილად არ იყო. ეს თამაზმა მშვენივრად მოახერხა.

ბატონმა ერეკლემ და ქალბატონმა ნანამ ბრძანეს, რომ საბჭოთა კავშირში არსებობდა ასეთი სერია „გამოჩენილი მეცნიერები“. ამ სერიის რამდენიმე ასეულ წიგნთა შორის ქართველ მეცნიერებს მხოლოდ ორი ეძღვნებოდა. ეს იყო პეტრე მელიქიშვილისა და გიორგი ნიკოლაძის ბიოგრაფიები. თამაზ კიკნაძემ მესამე ასეთი წიგნი გიორგი ძოწენიძეს მიუძღვნა. რითაც ამ გამორჩეული ქართველი მეცნიერის ღვაწლი გააცნო მკითხველებს საქართველოს ფარგლებს გარეთაც.

და ბოლოს მინდა დავძინო ის, რომ მქონდა პატივი ბატონ ერეკლე გამყრელიძესთან ერთად თამაზ კიკნაძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებული წერილი დამეწერა, რომელსაც სათუთად ვინახავ.

თენგიზ (გიზო) ურუშაძე

(მელიორაცია, ნიადაგმცოდნეობა)

საქართველოს მეცნიერთებათა აკადემიის აკადემიკოსი

როგორც აქამდეც ითქვა, ბატონი თამაზ კიკნაძე ნამდვილად ძალიან მაღალი რანგის მეცნიერი იყო. ის თუ შეიძლება ასე ითქვას ადრენალინის მქონე მეცნიერი იყო. მეცნიერები იყოფიან მოგზაურებად და ლაბორატორიულ მეცნიერებად. ბატონი თამაზი ორივე ამ კატეგორიის შერწყმას წარმოადგენდა. მას რომ საკუთარი პროფესია ძალიან უყვარდა ამას დღეს აქ ნაჩვენები ფილმიც მშვენივრად ააშკარავებს, რომლის მეშვეობითაც იგი სპელეოლოგიის დიდ პოპულარიზაციას ეწევა.

ვისაც მისი წიგნები წაუკითხავს დამეთანხმებიან, თუ რა მსუბუქად და მარტივად წერდა იმისთვის, რომ მკითხველთა უფრო ფართო წრეები დაინტერესებულყვნენ.

ამის გარდა ბატონი თამაზი ძალიან რთულ ინსტიტუტს ხელმძღვანელობდა. მე ხელშეკრულება სწორედ გეოგრაფიის ინსტიტუტთან მქონდა დადებული და ბატონი თამაზი ჩემი პირველი დირექტორი იყო. ეს დაახლოებით ოცდაათი წლის წინ იყო, მაგრამ თამაზად შემიძლია გითხრათ ის, რომ ეს ის დრო იყო, როდესაც გეოგრაფიის ინსტიტუტში მუშაობდნენ ჩვენი სფეროს სხვადასხვა თაობის კორიფეები. ყველას ვერ ჩამოვთვლი, მაგრამ ამის დასადასტურებლად მხოლოდ ბატონების ლევან მარუაშვილის, დავით უკლებას და ვახტანგ ჯაოშვილის სახელების ხსენებაც საკმარისია.

ბატონმა თამაზმა და მისმა მოადგილემ ბატონმა რევაზ ხაზარაძემ კარიერის დაწყების შესაძლებლობა მომცეს. ჩვენი თაობა განსაკუთრებული დისციპლინით არ გამოირჩეოდა მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენი წრიდან მრავალი წარმატებული მეცნიერი და დიპლომატი თუ სახელმწიფო მოღვაწე გამოვიდა. მიუხედავად ამისა ბატონ თამაზს ახალგაზრდებთან ურთიერთობის ძალიან ელეგანტური მანერა ჰქონდა. მისი დახმარება ზურგის ქარივით იყო. ყოველთვის მაშინ გაგიმაგრებდა ზურგს, როდესაც ეს საჭირო იყო. მე მინდა მადლობა გამოვუხატო მას ჩვენდამი ასეთი დამოკიდებულებისთვის. ბევრმა ჩვენგანმა გზა სწორედ მისი დახმარებით გაიკვლია.

მე კიდევ ერთხელ უხდი მას მადლობას, რადგანაც ბატონ თამაზს ჩემს კარიერაში და ჩემს ცხოვრებაში დიდი წვლილი მიუძღვის. ვისურვებდი, რომ ის ფუნდამენტი და ის ღირებულებები, რომლებსაც ბატონი თამაზი ავრცელებდა, კიდევ ერთხელ გავიმეორებ განსაკუთრებული ელემენტური ფორმით, გადაცემულიყოს თაობებს და გეოგრაფიის ინსტიტუტს დაუბრუნდეს ძველი დიდება იმის მსგავსი, როდესაც ეს ინსტიტუტი ქართული მეცნიერების ავანგარდში იყო. ძალიან დიდი მადლობა ამ იუბილეს ორგანიზებისთვის და იმისთვის, რომ მომეცა საშუალება მადლიერება გამოემხატა ამ ადამიანისთვის, რომელმაც მართლაც დიდი კვალი დატოვა.

დავით ლორთქიფანიძე
პალეონთროპოლოგი
საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი

* * *

თამაზი არაჩვეულებრივი დახვეწილობის ლამაზი და კარგი ქართველი გახლდათ. ის ძალზე მართალი ადამიანი იყო.

თამაზი და კიაზო რაქვიაშვილი რეზო ჯანაშვილის მეშვეობით გავიცანი. წლების განმავლობაში მასთან მეგობრული და პროფესიული დამოკიდებულება მაკავშირებდა. ბევრჯერ გვიმოგზაურია ერთად.

თამაზი იყო მაღალი რანგის მეცნიერი. ყოველთვის ინარჩუნებდა სადი აზროვნების უნარს და ამასთან ერთად გამოირჩეოდა დიდი შრომისუნარიანობით. იყო ძალიან დიდი შესაძლებლობის ადამიანი.

თამაზის დისერტაციის ოპონენტი ვიყავი. დისერტაცია რუსეთში ქალაქ პერმში უნდა დაეცვა. გამგზავრების წინ ძალიან ავად გავხდი, მაგრამ თამაზის გულისთვის მაინც მოგახერხე იქ გამგზავრება. რომ დასცლოდა და ასე უდროოდ არ წასულიყო, ბევრად უფრო მეტის გაკეთებას მოასწრებდა.

ელენე აბაშიძე

გეოლოგია-მინერალოგიის მეცნიერებათ დოქტორი, სპელეოლოგი

* * *

უნდა გავიხსენო ორი ეპიზოდი ჩემი და ბატონი თამაზის ურთიერთობიდან. ერთი უკავშირდება წყალტუბოს მღვიმის აღმოჩენას და მეორე კი მის დამოკიდებულებას ახალგაზრდებთან. ბატონი თამაზი ყოველთვის ზრუნავდა ახალგაზრდებზე. ყოველთვის გვეკითხებოდა თუ რას ვშვრებოდით, როგორ იყო საქმე, რას ვაპირებდით.

ეს ჩვენი საუბრების მუდმივი თემა იყო და ის არასდროს იღლებოდა ამით. ყოველთვის ცდილობდა, რომ ჩვენთვის გზა გაეკვალა. საოცრად ჰუმანური ადამიანი ბრძანდებოდა.

მეორე ეპიზოდი წყალტუბოს მღვიმის აღმოჩენის პერიოდს ეხება. როდესაც ჩვენ შევედით მღვიმის ამ სისტემაში, თავიდან მხოლოდ თვალზომითი ნახაზის გაკეთება მოვახერხეთ. თბილისში დაბრუნებულები მე და ჩემი მეგობრები მივედით ბატონ თამაზთან და მოვახსენეთ, რომ მღვიმის საკმაოდ ვრცელ სისტემასთან გექონდა საქმე. მას ეს ძალიან გაუხარდა, მაგრამ შევამჩნიეთ, რომ ბოლომდე არ გვენდო. ბატონი თამაზი თავად ბევრჯერ იყო ნამყოფი წყალტუბოში და კარგად იცნობდა ამ რეგიონის გეოლოგიას. მან იქ წასვლა კიდევ ერთხელ შემომთავაზა იმისთვის, რომ პროფესიული აზომვა გაგვეკეთებინა და შემდეგ გავვეგრძელებინა საუბარი. გამოგვიყო თანხა. წავედით და მღვიმე ავზომეთ. ესეც არ იყო ზედმიწევნით ზუსტი ნახაზი, მაგრამ იმ პირველს დაემთხვა და მხოლოდ მაშინ დაგვიჯერა.

ყოველთვის გვეუბნებოდა, რომ მასთან მოურიდებლად შეესულიყავით და გვესაუბრა ჩვენს მოთხოვნილებებზე. გვეუბნებოდა, რომ ექსპედიციების მოწყობა და თანხის გამოყოფა პრობლემა არ იყო. ხელმძღვანელის ასეთი დამოკიდებულება ახალგაზრდებს საოცარ სტიმულს გაძლევდა და ყოველთვის მოტივირებულები ვიყავით იმისთვის, რომ რაღაც ახალი გაგვეკეთებინა. მადლობთ ყურადღებისთვის.

თამაზ ქობულაშვილი
გეოგრაფი, სპელეოლოგი

* * *

დღეს უკვე ბევრი რამ ითქვა თამაზ კიკნაძის მეცნიერული მოღვაწეობისა და ცხოვრების შესახებ. ახლა კი თუ ნებას მიბოძებთ მე, როგორც ბატონი თამაზის მეგობარი რამდენიმე კუროსს გავიხსენებ.

ერთხელ თამაზმა გადაწყვიტა აფხაზეთის გაგრის ქედზე ზამთრის ექსპედიციის განხორციელება, კარსტზე თოვლის საფარის გავლენისა და სხვა საკითხების შესწავლის მიზნით. თამაზი ცხოვრებისეულადაც და სხვა ასპექტებშიც ჩვენზე უფრო გამოცდილი იყო. ექსპედიციის მსვლელობის ერთ დღეს გვითხრა, რომ ახლა ისეთი ყინვაა წერაყინის პირს ენა მიეწებებაო. ჩვენ გაგვეცინა და იმის დასამტკიცებლად, რომ მართალი იყო მართლაც მიადო წერაყინს ენა და კანიც აეგლიჯა მიყინვის შედეგად. აი ასე თვალნათლივ დაგვარწმუნა საკუთარ სიმართლეში. კიდევ ერთი კუროზი მინდა გავიხსენო. ეთიოპიაში ექსპედიციის დროს მაიმუნებს უღებდა ფოტოს. გზისპირას დიდი ლოდი ეგდო. მაიმუნები თითქოს მიხვდნენ, რომ ფოტოს ვუღებდით და რამდენიმე მათგანი ამ ლოდზე ჩამოსხდა. ლოდი გაივსო და გვიან მოსული დიდი მაიმუნისთვის ადგილი აღარ დარჩა. მაშინ მან ერთი პატარა მაიმუნი გადააგდო ლოდიდან, თავად წამოსკუპდა მის ადგილზე და პოზა დაიჭირა. მშვენიერი ფოტო გამოვიდა.

თამაზ კიკნაძეს

არცა რა არის ამა ქვეყნად ჯანმრთელობის დასადარები,
სხვა ყველაფერი წერილმანია, გულშიც არგასატარები,
ჯანმრთელობას კი ცოდნა ამკობს, როგორც თხილამურს კანდახები,
იყო, და ზარდო ქართველი შვილი, აი, რა არის გასახარები;
ზევით მიუბია, ჩვენს ქვევით კი უფსკრულები ძნელსაეალები,
სხვა ყველა უმაღლ წარმავალია-ფული, მანქანა, თუნდაც ქალები,
ჩვენი სამშობლოს საკეთილდღეოდ ჩვენ სხვანაირი გვაწვევს ვალები.
იცოცხლე, ვიდრე ბნელ მღვიმეებს შეუჩინდება შენი თვალები!

1 იანვარი, 1972 წელი

**კიაზო რაქვიაშვილი
გეოლოგი, სპელეოლოგი**

მოგესალმებით,

მოსაგონარი მართლაც ბევრია. მე გეოგრაფიის ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე გახლდით და იმ საქმეში რასაც თამაზი აკეთებდა მისი თანამებრძოლი ვიყავი. თამაზისთვის არ არსებობდა რვა საათიანი სამუშაო დღე. სადამოს ინსტიტუტი რომ დაიცვებოდა ხოლმე, დამიძახებდა და მეტყვოდა „ახლა საქმეს მივხედოთ“.

თამაზი ხელცარიელი არ მოსულა ინსტიტუტში. მას წინასწარ ჰქონდა შემუშავებული იმის დეტალური პროგრამა, რის გაკეთებასაც აპირებდა. რა თქმა უნდა ეს პროგრამა რამდენიმე წელზე იყო გადანაწილებული. ბოლო მონოგრაფია “საქართველო ანტროპოგენში” იყო დიდი და კომპლექსური ექვსასგვერდიანი ნაშრომი. თამაზი ამ მონოგრაფიის მთავარი რედაქტორი იყო. კოლხეთის მონოგრაფიის მომზადების დროს მან პარალელურად კოლხეთის ატლასის გამოცემაც დაგეგმა.

ასევე ძალზე რთული იყო სპელეოლოგიის საერთაშორისო სიმპოზიუმის საქართველოში ჩატარება. თამაზმა ეს ჩაიფიქრა და განხორციელებაც შეძლო. სიმპოზიუმი თბილისში, წყალტუბოსა და სოხუმში ტარდებოდა. მახსოვს სოხუმში დილით გამადვიდა და მითხრა წამოდი ფოთში უნდა წავიდეთო. მე გავოცდი და ვკითხე თუ რა გვინდოდა ფოთში ამ დილა უთენია. ატლასისთვის დაჭაობების ფოტოსურათები ვეჭირდებო მიპასუხა. წავედით, მან გადაიღო ფოტოები და ისე დავბრუნდით, რომ სიმპოზიუმის მონაწილეებს არაფერი გაუგიათ.

მე მინდა გავამახვილო ყურადღება თამაზის პროგრამის იმ ზოგიერთ დეტალზე, რომელთა განხორციელებაც მან ვერ შეძლო. ალბათ ყველას გასმენიათ, ცნობილი იტალიელი მთამსვლელისა და ფოტოგრაფის ვიტორიო სელას შესახებ. ვიტორიო სელამ საქართველოში სამჯერ იმოგზაურა და ამ მოგზაურობების ამსახველი შესანიშნავი ფოტოალბომიც გამოსცა.

თამაზმა იტალიიდან მიიღო ვიტორიო სელას ძმისშვილის და სელას ფონდის პრეზიდენტის ლოდოვიკო სელას მიერ

გამოგზავნილი წერილი, სადაც ლოდოვიკო სელა ორი იტალიელი ფოტოგრაფის გამოგზავნას სთავაზობდა, რათა მათ იგივე წერტილებიდან გადაეღოთ ფოტოები, საიდანაც ვიტორიო იღებდა ასი წლის წინ. თამაზი ამ პროექტს დიდი შემართებით შეხვდა. ფოტოგრაფები ჩამოვიდნენ და ეს პროექტი განხორციელდა. თამაზმა ჩაიფიქრა ვიტორიო სელას ნაკვალევზე საერთაშორისო ტურისტული მარშრუტის დაგეგმვა. შემდეგ ჩვენ უნდა გაგვგზავრებულყავით იტალიაში, მაგრამ ამ დროს თამაზი ავად გახდა. დამიბარა ერთ დღეს და მითხრა, რომ მე ალბათ ვერ წავალ, მაგრამ შენ აუცილებლად წადი, ლევან მიქელაძეც წაიყვანე და იქნებ სელას მარშრუტის საქმეც წინ წაეწიოთო. ლოდოვიკო სელა ხალისით დათანხმდა ამ წინადადებას, მაგრამ თამაზის უდროო გარდაცვალებამ ამ საქმის დასრულებას ხელი შეუშალა. სამწუხაროდ, მას ბევრი ჩანაფიქრი დარჩა განუხორციელებელი.

რევაზ ხაზარაძე

გეოგრაფიის ინსტიტუტის დირექტორის ყოფილი მოადგილე

სიტყვა საიუბილეო საღამოზე

დიდი მადლობა მინდა მოვასხენო საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიას, აკადემიის დედამიწის შემსწავლელ მეცნიერებათა განყოფილებას, ბატონ ერეკლე გამყრელიძეს, სწავლულ მდივანს, ქალბატონ ეთერ კილასონიას, ვახუშტი ბაგრატიონის სახელობის გეოგრაფიის ინსტიტუტს და მის დირექტორს ქალბატონ ნანა ბოლაშვილს, საქართველოს გეორგაფიულ საზოგადოების სწავლულ მდივანს ქალბატონ ქეთევან მგალობლიშვილს, თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტს, საქართველოს ეროვნულ ბიბლიოთეკას, ქალბატონ ციური კოჭლაშვილს, თამაზ კიკნაძის ბიო-ბიბლიოგრაფიის მომზადებისთვის, რომელიც უახლოეს მომავალში დაისტამბება, თამაზ კიკნაძის მეუღლეს, დედაჩემს ეთერ კიკნაძეს, რომელმაც დიდი წვლილი შეიტანა დღევანდელი იუბილეს მოწყობაში. მადლობას სიტყვით გამოსულებს, ბატონებს: გიზო ურუშაძეს, გია ნახუცრიშვილს, დავით ლორთქიფანიძეს, ანზორ ჭითანავას, რეზო ხაზარაძეს, კიაზო რაქვიაშვილს, თამაზ ქობულაშვილს, ქალბატონ ელენე აბაშიძეს და ყველას ვინც დღეს აქ მობრძანდით თამაზ კიკნაძის გასახსენებლად.

მამას ბავშვობა ისევე როგორც საქართველოში მცხოვრები მისი თაობის ყველა წარმომადგენელისა ძალზე მძიმე პერიოდს დაემთხვა. ის მხოლოდ ერთი წლის იყო, როდესაც დედა-მამა დაუპატიმრეს. მამა მაშინვე 1937 წელს დაუხვრიტეს. დედა კი რვა წლით გადაასახლეს ურალის მიდამოებში. თუმცა, ამას წინ, 1921 და 1924 წლები უსწრებდა. 1921 წელს თამაზის მამა მეორე სათავადაზნაურო გიმნაზიის კურსდამთავრებული ზაქარია კიკნაძე საქართველოში შემოჭრილი ბოლშევიკების წინააღმდეგ იბრძოდა. მაშინ დამპყრობლებს გადაურჩა. თუმცა 1924 წლის რეპრესიების დროს დახვრიტეს ბიძამისი, დედის მარიამის ძმა არჩილ მაყაშვილი. როდესაც თავად-აზნაურობის მამულების და სახლების ჩამორთმევა დაიწყო, თამაზის პაპამ პავლე კიკნაძემ თბილისში საკუთარ სახლში შეიფარა უსახლკაროდ დარჩენილი ნათესავების რამდენიმე ოჯახი. მოგვიანებით თამაზის მამა ზა-

ქარიამ საარტილერიო სასწავლებელი დაამთავრა და ქართულ დივიზიაში ოფიცრად დაიწყო სამსახური. ზაქარია ნიჭიერი არაპროფესიონალი მხატვარი და მუსიკოსიც გახლდათ.

როგორც ზემოთ ვახსენე 1937 წელს კაპიტნის წოდების მქონე 33 წლის ზაქარია კიკნაძე დააპატიმრეს და სახელმწიფო გადატრიალების მოწყობის მცდელობის ბრალდებით მაშინვე დახვრიტეს. სტალინის გარდაცვალების შემდეგ დაწყებული რეპრესირებულების რეაბილიტაციის პროცესის დროს ოჯახმა მიიღო შეტყობინება, რომ თითქოს ზაქარია კიკნაძე 1942 წელს გადასახლებაში გულის შეტევით გარდაიცვალა.

მოგვიანებით გამოცემულ მასალებმა გამოაშკარავა ის, რომ ზაქარიას სიკვდილით დასჯის დოკუმენტს ხელი პირადად სტალინმა მოაწერა. ეს მასალები თამაზ კიკნაძის გარდაცვალების შემდეგ გასაჯაროვდა და მისი ეჭვები საბოლოოდ დადასტურდა.

დაპატიმრებულთა პირადი საკუთრების კონფისკაციის შედეგად ერთი წლის თამაზი და მისი უფროსი ძმა ოთარი უსახლკაროდ დარჩნენ. ბავშვები მათი დედის მოხუცმა მშობლებმა შეიკედლეს. მეორე მსოფლიო ომის მიმდინარეობის პერიოდში დიდდა და პაპა გარდაიცვალნენ. ასევე გარდაიცვალნენ თამაზის მამის ზაქარია კიკნაძის მშობლებიც.

ამ დროისთვის თამაზის უფროსი ძმა ოთარი უკვე მოხალისედ იყო წასული ომში. ოთარმა სამხედრო სამსახურში 1947 წლამდე დაჰყო ვენაში. თამაზი დეიდამ, დედის სოფიოს უფროსმა დამ ბარბარემ შეიკედლა. ცხრა წლის იყო როდესაც 1945 წელს პირველად ნახა გადასახლებიდან დაბრუნებული დედა.

მართალია სოფიო კიკნაძე გადასახლებიდან დაბრუნდა, მაგრამ მას ხუთი წლით თბილისში ცხოვრება ეკრძალებოდა. დიდდანიემი მალულად ხან სად და ხან სად რჩებოდა, რომ ბავშვთან ახლოს ყოფილიყო. მამა იხსენებდა იმას თუ ხშირად შუა ღამეს, როგორ აბრახუნებდნენ კარზე შინაგან საქმეთა სამინისტროს წარმომადგენლები და ამოწმებდნენ იყო თუ არა იქ და მალული დედა. სულ მცირე ასაკიდან სკოლის დამთავრებამდე მამას “ხალხის მტრის ოჯახის წევრის” ოფიციალური იარლიყი

ჰქონდა მიწებებული. ამ კატეგორიაში შემავალ ბავშვებს ოქტომბრელთა, პიონერთა და კომკავშირელთა რიგებში არ იღებდნენ. დედას მუშაობის უფლება არ ჰქონდა. მიუხედავად იმისა, რომ კარგად სწავლობდა, გაჭირვებამ თამაზი აიძულა ჩვეულებრივი სკოლა დაეტოვებინა და საღამოს სკოლაში გაეგრძელებინა სწავლა. დღე კი იგი მუშაობდა.

მოგვიანებით მან უნივერსიტეტის გეოლოგიის ფაკულტეტზე დაიწყო სწავლა. სწავლის დამთავრების შემდეგ კი იწყება თამაზ კიკნაძის უწყვეტი სამეცნიერო კარიერა. მრავალი სამეცნიერო ნაშრომის გარდა, მამა ასევე სამეცნიერო პოპულარული წიგნების ავტორიცაა. იყო რამდენიმე ევროპული უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი. ის ბევრს მოგზაურობდა და არასდროს ივიწყებდა ნანახის ფურცელზე გადატანას. მამა მხატვრულ ლიტერატურასაც მისდევდა, წერდა ლექსებს და პროზაულ ნაწარმოებებს. უკრავდა მრავალ მუსიკალურ ინსტრუმენტზე და მღეროდა.

ის ყოველთვის გვიანობამდე მუშაობდა და თითქმის არ ეძინა. ბუნებით ლიდერი, საკუთარი თავისადმი და სხვების მიმართაც ძალზე მომთხოვნი იყო.

ეწეოდა სპელეოლოგიის პოპულარიზაციას და დაუდალავად ცდილობდა ქართული სპელეოლოგიის უფრო აქტიურად ჩართვას საერთაშორისო ფერხულში.

მამა ხშირად ჩიოდა იმას თუ რამდენად არაეფექტური იყო საბჭოთა სამეცნიერო სისტემა დასავლურთან შედარებით. მახსოვს როგორ მოჰყავდა მაგალითად ის, რომ დასავლეთში შრომით ნაკლებად ცნობილი ფრანგული სულ რამდენიმე კაციანი სამეცნიერო ჯგუფიც კი მოცემულ დროის პერიოდში ბევრად მეტს აკეთებდა, ვიდრე საბჭოთა ინსტიტუტის რამდენიმე ასეული ადამიანი. წუხდა საბჭოთა ტექნოლოგიების პრიმიტიულობის გამოც და მუდამ ქართველი სპელეოლოგების აღჭურვილობის პრობლემის მოგვარებას ცდილობდა.

გეოგრაფიის ინსტიტუტის დირექტორობის პერიოდში მიადწია იმას, რომ ინსტიტუტი ვახუშტი ბაგრატიონის სახელობის გახდა. ამ დიდი ქართველი მეცნიერის 300 წლის იუბილეს მოახლოვებასთან დაკავშირებით სხვა ბევრი რამეც გაკეთდა. მაშინ

ვახუშტის პორტრეტი დახატა ცნობილმა ქართველმა მხატვარმა დიმიტრი ერისთავმა. პირველად მზადდებოდა გამოცემისთვის ვახუშტისეული ატლასი.

თამაზ კიკნაძე იყო საქართველოს სპელეოლოგთა საზოგადოების პირველი პრეზიდენტი. საქართველოს ტერიზმის საბჭოს თავმჯდომარე. ცდილობდა მთელი ქვეყნის ტერიტორიაზე ახალგაზრდული სპელეოლოგიური სექციების შექმნას. მას დიდი წვლილი მიუძღვის ქართული და რუსული სპელეოლოგიური ტერმინოლოგიის შექმნაში.

მამას ყოველთვის ძალზე უნდოდა საკუთარი ცოდნის და გამოცდილების ახალგაზრდა თაობისთვის გადაცემა და გარდაცვალებამდე თითქმის ორი წლით ადრე ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა იგი გეომორფოლოგიისა და გეოლოგიის კათედრის პროფესორის თანამდებობაზე აირჩიეს.

სამწუხაროდ, მამა 1991 წლის აგვისტოს 55 წლის ასაკში გარდაიცვალა და მას მრავალი წამოწყება დარჩა დაუსრულებელი.

კიდევ ერთხელ დიდი მადლობა ყველას.

ზაქარია კიკნაძე
მხატვარი, პერალდიკოსი

მობილუნი

დღეს მე დიდი პატივით ვისხენებ ჩემს მეგობარს, ჩვენი ქვეყნის ღირსეულ შვილს, გამორჩეულად ჭკუშიარიტ პატრიოტს, თამაზ კიკნაძეს.

თამაზთან დიდი ხნის ნაცნობობა მაკავშირებს, ჩვენი მეუღლეები ბავშვობის მეგობრები არიან და ჩვენი ნაცნობობაც ოჯახურ მეგობრობაში გადაიზარდა.

იოლად არ უცხოვრია – სიყმაწვილე უდემამოდ გაატარა, შემდგომაც ათასნაირი სირთულე შეხვდა, მაგრამ სულიერად არ დაცემულა. არ უღალატია საკუთარი პრინციპებისათვის, არ სწევოდა წუწუნი. მუდმივად ხარჯავდა უშრეტ ენერგიას. მისთვის მიუღებელი იყო პატივმოყვარეობა.

ძლიერსა და შეუპოვარს, სპორტსმენს, მოგზაურ-მკვლევარს დაღაშქრული ჰქონდა საქართველოს კარსტული მთები. გაგრის არაბიკის მასივის უღრმესი მღვიმეები და გამოქვაბულები კი განსაკუთრებულად ჰქონდა შესწავლილი.

ღიახ, მე ნათლად წარმოვიდგენ ჩემი კოლეგის, მეცნიერის, საზოგადო მოღვაწის განვლილ გზას, მის უძილო ღამეებს, ოცნებებს... გამარჯვებით გაბრწყინებულ სახეს, რაც ასე სწირი იყო მის ცხოვრებაში და ერისა და ქვეყნის ძლიერებას ემსახურებოდა.

მართლაც, ჩვენს ქვეყანაში არ არსებობს არცერთი ეკონომიკური თუ მეცნიერული მიმართულება, სადაც ვახუშტი ბაგრატიონის სახელობის გეოგრაფიის ინსტიტუტის როლი და მნიშვნელობა სათანადოდ არ იყოს აღიარებული. რაოდენ საამაყოა მისი თაობის წარმომადგენელთათვის ის ფაქტი, რომ ჩვენს სახელოვან წინაპრებთან ერთად დიდი წვლილი მის თავკაცს, თამაზ კიკნაძეს მიუძღვის.

იგი დიდ პოპულარიზაციას უწევდა გეოგრაფიას, გეოლოგიას, კარსტოლოგიასა და სპელეოლოგიას. გახლდათ ექვსი სამეცნიერო-პოპულარული წიგნის ავტორი:

1. დედამიწა და მრისხანე მოვლენები;
2. ცისფერი პლანეტის საიდუმლოებანი;

3. მღვიმეები და კაცობრიობა;
4. იღუმალი სამყაროს ბილიკებით;
5. სამი კონტინენტის კონტრასტები;
6. Пропасти Арабики

უფრო მეტიც, მის სახელს უკავშირდება საქართველოს ქვესკნელის კვლევის გააქტიურება და აქედან მიღებული შედეგების საერთაშორისო აღიარება. მისი თაოსნობით დაიწყო კონსტრუქციულ-გეოგრაფიული კვლევების განვითარება. შეიქმნა ისეთი ეროვნული მნიშვნელობის ნაშრომები, როგორებიცაა „კოლხეთის ატლასი“, „საქართველოს ახალი ეროვნული ატლასი“ და „კარსტოლოგიის განვითარების პრობლემები“.

თამაზ კიკნაძეს არაერთხელ მიუღია აქტიური მონაწილეობა და გამოსულა მოხსენებით საერთაშორისო სამეცნიერო კონგრესებში, კონფერენციებსა და სიმპოზიუმებში. ხელმძღვანელობდა სპელეოლოგთა საკავშირო ექსპედიციებს ჩეხოსლოვაკიაში, საფრანგეთში, იუგოსლავიასა და ეთიოპიაში.

როგორც საერთაშორისოდ აღიარებული სპელეოლოგ-კარსტოლოგი, 1987 წელს თბილისში ჩატარებულ სპელეოლოგთა საერთაშორისო სიმპოზიუმზე იგი ჩეხოსლოვაკიის სპელეოლოგთა საზოგადოების დიდი ოქროს მედლით დაჯილდოვდა.

რაც დრო გავა, მისი ნამოღვაწარი სულ უფრო და უფრო აღიარებული და დაფასებული იქნება მომავალი საქართველოს აღმშენებლობისათვის. შეიძლება ითქვას – და სრულიად სამართლიანადაც, რომ თამაზ კიკნაძის ცხოვრებაში წარმატება უფრო მეტი იყო, ვიდრე იმედგაცრუება და თვითკმაყოფილება, ხალხის მხრიდან მადლიერება უფრო მეტი იყო, ვიდრე აგრესია და უმადურობა.

თამაზი მასშტაბურად აზროვნებდა და პრაქტიკულ საქმიანობაში უადრესად პროდუქტიული, ყველასათვის გახსნილი და მიზანსწრაფული ადამიანი გახლდათ. ეს ყოველივე კი მის მრავალმხრივ განათლებასა და შრომისმოყვარეობას ეფუძნებოდა.

მჯერა, რომ მისი ცხოვრება საუკეთესო მაგალითია იმისა, თუ როგორ უნდა იზრუნოს თითოეულმა ჩვენგანმა ქვეყანაში ძლიერი აზრისა და სულის დასამკვიდრებლად.

თამაზ კიკნაძის სახით მომავალმა თობამ წარსულის სარკეში დაინახა მისი ღირსეული წინაპრის ნათელი სახე, პატივი მიაგო მის დანატოვარს, ოჯახს, ახლობლებს, მეგობრებს და ყველას, ვინც ჩვენი ქვეყნის ახლებურად მოწყობის საქმეში თავისი წვლილი შეიტანა და მყარი საფუძველი შეუქმნა მის გაძლიერებას.

სამარადისო დიდება და პატივი მის ნათელ სახეს.

ანზორ ჭინათავა

**საქართველოს ენერგეტიკის აკადემიის ვიცე პრეზიდენტი
საქართველოს დამსახურებული ინჟინერი
ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი**

ჩემი სიყრმის მემობარი თამაზი!

ის ელდა მერედა გააცნობიერა: ერთი წლისა იყო, 1937-მა მამამისი რომ შთანთქა. ტკივილმა სამუდამოდ ჩაიბუდა სულში, მაგრამ ღვთისაგან დიდსულოვნებადაპენტილში მოგზაურისა და პოეტის, მუსიკოსისა და მეოცნებე პროზაიკოსის, მეცნიერისა და სპორტსმენის ნიჭი და უნარი მაინც ვერ ჩაკლა. ასეთი იყო ეს ადამიანი-მუდამ ჩრდილში მდგომი მზის შვილი, რომლის ნაღვაწით ბარე ათი კაცი დაიკვეხნიდა. ჩრდილში დგომა მისი ხასიათისა და საქმიანობის ალფეგორიაა.

თბილისის მე-19 ვაჟთა სკოლის დამთავრების მერე სპელეოლოგიამ, საქართველოს მღვიმეეების დაპყრობამ და გამოკვლევამ გაიტაცა. ეს ურთულესი საქმე მის სტიქიად იქცა. სხვანაირად არც შეიძლებოდა-გურამების კბილა და თანამოაზრე იყო, თიკანაძე და, განსაკუთრებით, რჩეულიშვილი იყო მისთვის იდეალი კაცობისა, მოქალაქისა, ქართველობისა.

საათობით შეეძლო ელაპარაკა იმაზე, რომ „ენების სიმძაფრე შენებაშია და არა აშენებულთ ტკობაში“. თვითონაც ამ გზით ვიღოდა: გეოგრაფიის ინსტიტუტის დირექტორი, გეოლოგია-მინერალოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,

საქართველოს სპელეოლოგთა საზოგადოების პრეზიდენტი, სპელეოლოგთა საერთაშორისო კავშირის ბიუროს წევრი, ამ სახეობაში საკავშირო რეკორდის მფლობელი 1964 -1971 წლებში, საქართველოში მრავალი მღვიმის აღმომჩენი, აფრიკისა და ევროპის არაერთ ქვეყანაში მოწყობილი ექსპედიციის ხელმძღვანელი და არაერთი ქვეყნის უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი. უმთავრესი კი ის გახლავთ, რომ უღალატო კაცი-ქართველი-იყო, სულმადალი, რომელიც არის იქ, სადაც მართალნი განისვენებენ.

უფალი ყოფილიყოს შენი ქვეყნისა და შენი სულის შემწე, თამაზ!

გური მეგრელიძე

სამხატვრო აკადემიაში სწავლის დასრულების შემდეგ, 50-იანი წლების მიწურულიდან ვთანამშრომლობდი სხვადასხვა ჟურნალებში („ნიანიგი“, „დროშა“) და, განსაკუთრებით, იმ დროისათვის ახლად აღდგენილ ჟურნალში „ცისკარი“, რომლის რედაქტორიც ვახტანგ ჭელიძე გახლდათ. ამ ჟურნალში იბეჭდებოდნენ დამწვები მწერლები და პოეტები: თამაზ და ოთარ ჭილაძეები, ოტია იოსელიანი, გივი გეგეჭკორი, ტარიელ ჭანტურია, რევაზ ინანიშვილი, ჯანსუღ ჩარკვიანი... ეს ის თაობაა, რომლის წარმომადგენლებიც შემდგომ ქართული ლიტერატურის კლასიკოსებად დამკვიდრდნენ.

სწორედ ამ წლებში გავიცანი ახალგაზრდა თამაზ კიკნაძე. „ცისკარში“ მოჰქონდა მოთხრობები და პოპულარულ ენაზე დაწერილი ნარკვევები სპელეოლოგიაზე, გეოლოგიასა და გეოგრაფიაზე.

განათლებულმა და სასიამოვნო პიროვნებამ იმთავითვე სიმპათია გამოიწვია ჩემში. ძალიან ნიჭიერი ახალგაზრდა ჩანდა. ერთხელ, როცა „ცისკარში“ კონკურსი გამოცხადდა მცირე ფორმის მოთხრობაზე, თამაზმა სინანული გამოთქვა: დრო რომ მქონდეს, აუცილებლად მონაწილეობას მივიღებდიო. მუსიკალური ნიჭითაც იყო დაჯილდოებული-სხვადასხვა ინსტრუმენტზე უკრავდა და მღეროდა.

გავიდა დრო და ჩვენ დავნათესავდით. ეთერ კიკნაძეზე იქორწინა და ჩემი ქვისლი გახდა. ოჯახური სიახლოვის წყალობით მისი ბავშვობის შესახებ ბევრი რამ შევიტყვე. ოცდაჩვიტმეტში მამა დაუხვრიტეს, დედა დაუპატიმრეს და გადაუსახლეს. ბინიდან გამოასახლეს და სარდაფში მიუჩინეს საცხოვრებელი. უპატრონოდ დარჩენილი 1 წლის თამაზი და 13 წლის უფროსი ძმა ცალ-ცალკე მამისა და დედის მშობლებმა შეიფარეს. მიიმე ბავშვობა ჰქონდა, პატარაობიდანვე ფიზიკური შრომა უხდებოდა. 8 წლის ასაკში უკვე ოჯახის მამაკაცად ითვლებოდა.

სკოლაში კარგად სწავლობდა, ფიზიკურად ძლიერდებოდა და ვითარებოდა. დედა გადასახლებიდან რომ დაბრუნდა,

თბილისში ცხოვრების უფლება არ ჰქონდა. იმალებოდა და გაჭირვებით, ქარვითა და კერვით არჩენდა შვილებს.

14 წლის ასაკში თამაზი იძულებული გახდა სწავლა მუშა-ახალგაზრდობის სადამოს სკოლაში გაეგრძელებინა და, პარალელურად, მუშაობაც დაეწყო. რა პროფესიას არ ეუფლებოდა: მუშა, ინკასატორი, მონტიორი. ჩემს ოჯახში ბევრჯერ შეუკეთებია ელექტროგაყვანილობა თუ სატელეფონო ხაზი.

სრულიად ახალგაზრდამ, უნივესიტეტის დამთავრების შემდეგ მალევე მეცნიერებათა აკადემიაში, ბიოლოგიის განყოფილების სწავლულ მდივნად დაიწყო მუშაობა.

1966 წლიდან კი, აკადემიკოსმა გიორგი ძოწენიძემ (იმ დროს საქართველოს უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარემ) თამაზი თავის თანაშემწედ გადაიყვანა. იგი ძალიან აფასებდა თამაზის პროფესიულ და ინტელექტუალურ თვისებებს. თამაზმა ბევრი ქვეყანა მოიარა და ოთხი კონტინენტის უცნობილესი მღვიმეების ექსპედიციებს ხელმძღვანელობდა. ამ დროისათვის მას საკანდიდატო დისერტაცია დაცული ჰქონდა.

თამაზის სადოქტორო დისერტაციის დაცვას მეც დავესწარი. იმხანად იგი უკვე გეოგრაფიის ინსტიტუტის დირექტორი იყო. მისი კოლეგა-მეგობრების გვერდით ვიჯექი და ვგრძნობდი მათ გაოცებას იმის გამო, თუ როგორ დაწერა მთავრობაში მუშაობის მიზეზით პროფესიას მოწყვეტილმა თამაზმა ასეთი მაღალი დონის სამეცნიერო ნაშრომი.

ძალიან ღამაზი მამაკაცი იყო. მახსენდება, მისი მეცნიერებათა აკადემიაში მუშაობის დროს, მისმა ერთმა ასაკოვანმა თანამშრომელმა, რომელიც ბევრს მოგზაურობდა მთელ მსოფლიოში, მითხრა-არცერთ ქვეყანაში ასეთი ღამაზი მამაკაცი არ შემხვედრიაო.

მე ქართველი ქალებისა და მამაკაცების ბევრი პორტრეტი დამიხატავს და ახლა ვნანობ, თავის დროზე თამაზს რომ არ შევთავაზე მისი პორტრეტის დახატვა. სხვათა შორის, თვითონ შემიკვეთა ვახუშტი ბაგარტიონის პორტრეტი, შემდეგ კი, ფოტოებიდან, აკადემიკოსების, თეოფანე დავითაიას და ალექსანდრე ჯავახიშვილის პორტრეტები.

სამწუხაროდ, შედარებით ახალგაზრდა მძიმე სენით დაავადდა, მაგრამ ავადმყოფობას არ ეპყუებოდა, მუშაობას განაგრძობდა და სიცოცხლისუნარიანობა ბოლომდე არ დაუკარგავს.

დასანანია, რომ ვერ მოესწრო ერთადერთი ვაჟიშვილის, ზაზას ქორწინებას მშვენიერ ლისაზე. მათ სამი არაჩვეულებრივი შვილი ჰყავთ.

დიმიტრი ერისთვი
საქართველოს სახალხო მხატვარი

თამაზ კიკნაძესთან ჩემი მეგობრული და საქმიანი ურთიერთობა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გეოგრაფია-გეოლოგიის ფაკულტეტზე სწავლისას დაიწყო და თამაზის უდროოდ გარდაცვალებამ შეწყვიტა.

თამაზის შრომისმოყვარეობა, განათლებისაკენ სწრაფვა და ახლის შეცნობის წყურვილი სამაგალითო გახლდათ. როდესაც იგი პირველად გაემგზავრა სპელეოლოგიურ ექსპედიციაში, უმაღლეს „დაავადდა“ და ჩვენც ჩაგვითრია. საქართველოს კარსტული მღვიმეების კვლევას შევუდექით. რუსეთის ქალაქ პერმში მან წარმატებით დაიცვა დისერტაცია მღვიმეთა წარმოშობა-განვითარების შესახებ. მისი მოხსენებები საერთაშორისო სიმპოზიუმებსა და კონგრესებზე მუდამ დიდ ინტერესსა და მოწონებას იმსახურებდა.

განსაკუთრებული წვლილი თამაზმა ეთიოპიის მღვიმეების შესწავლაში შეიტანა. იგი ხელმძღვანელობდა სპელეოლოგთა ჯგუფს, რომლის კვლევათა შედეგების მიხედვით დაიგემა და შემდგომ კეთილმოეწყო აფრიკის უდიდესი მღვიმე, სოფ-ომარი. ეს უზარმაზარი სიღრუე წყალგაუმტარ და უკარსტავად ქანებს შორისაა მოქცეული და ღარიბია ნალვენით ფორმებით; მიუხედავად ამისა, თავისი სიდიდით, წყლიანი დერეფნებითა და მრავალნაირად დაკარსტული ფორმებით უამრავ დამოვარიელებელს იზიდავს.

თამაზ კიკნაძემ, როგორც ერუდირებულმა მკვლევარმა, ბევრ ქვეყანაში დაიმსახურა კოლეგების სიმპათია. მისი ინიციატივით საქმიანი ურთიერთობა დამყარდა საფრანგეთის, ესპანეთის და აღმოსავლეთ ევროპის შესაბამის დაწესებულებებთან, მოეწყო გაცვლითი ექსპედიციები, გამოქვეყნდა ერთობლივი ნაშრომები.

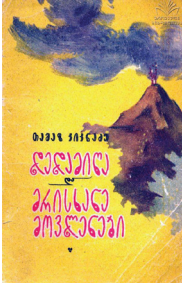
1978 წელს სპელეოლოგიური საბჭოს შექმნის ოცი წლისთავისადმი მიძღვნილი საქართველოს სპელეოლოგთა მე-13 სამეცნიერო სესია ჩატარდა. სესიაზე თამაზ კიკნაძის სცენარით გადაღებული ფილმი „საქართველოს იდუმალი სამყარო“ აჩვენეს.

თამაზ კიკნაძეს უამრავი ჩანაფიქრი და გეგმა დარჩა განუხორციელებელი. მძიმე ავადმყოფობამ და ნაადრევმა გარდაცვალებამ დაამწუსრა მისი მეგობრები, კოლეგები და ყველა, ვინც მას იცნობდა.

კიაზო რაქვიაშვილი
გეოლოგი, სპელეოლოგი

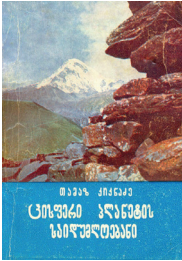
ბიბლიოგრაფია

წიგნები

1. დედამიწა და მრისხანე მოვლენები. - თბ. : საბჭ. საქართველო, 1964. - 53გვ.:ილ.;

The Earth and the Terrible Events. Tbilisi. Publishing house "Sabchota Sakartvelo" 1964. - 53 pages with illustrations.

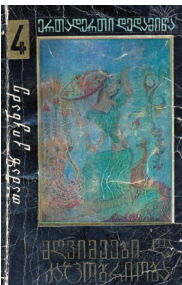
2. ცისფერი პლანეტის საიდუმლოებანი. - თბ. : საბჭ. საქართველო, 1974 177 გვ.: ილ ; 17 სმ. - შენიშვნები გვ. 173-176.

Secrets of the Blue Planet.Tbilisi. Publishing house "Sabchota Sakartvelo"1974.-177 pages with illustrations.

3. იდუმალი სამყაროს ბილიკებით : [ექსპედიციები მღვიმეებში].-თბ.:საბჭ. საქართველო, 1977. - 189 გვ.: 10 ფ. ილ.;

The Paths of the Secret World. [Cave expeditions]. Tbilisi. Publishing house "Sabchota Sakartvelo" 1977. - 189 pages with illustrations.

4. მღვიმეები და კაცობრიობა /[გარეკანის მხატვ. ლ. გუდიაშვილი];საქ. სსრ ბუნების დაცვის სახელმწ. კომ. ტი. საქ. სსრ ბუნების დაცვის რესპ. საზ-ბა. თბ. : საბჭ. საქართველო, 1979. - 110 გვ.: 8 ფ. ილ.;

Caves and Humanity. State Committee of the Nature Protection of Georgian SSR and Nature Protection Association of Georgian SSR.Publishing house "Sabchota Sakartvelo" 1979. - 110 pages with illustrations. Cover design by Lado Gudiasvili.

5. სამი კონტინენტის კონტრასტები :[მოგზაურის შთაბეჭდილებანი]. - თბ.:საბჭ. საქართველო, 1985. - 259 გვ.: 8 ფ. ილ.

The Contrasts of Three Continents. [Traveler's diary]. - Tbilisi Publishing house "Sabchota Sakartvelo" 1985. - 259 pages with illustrations.

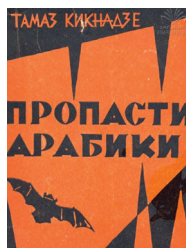
6. საქართველოს დროშები და გერბები ვახუშტი ბაგრატიონის მიხედვით / საქ. რესპ. მეცნ. აკად., გეოგრაფიისა და გეოეკოლოგიის ინ-ტი; [შემდგ.: ნარგიზა გამცემლიძე, თამაზ კიკნაძე, მხატვ.: ზაქარია კიკნაძე]. - თბ.: სამშობლო, 1991. - 40 გვ.: ილ.;

Flags and Coat of Arms of Georgia according to VahushtiBagrationi. Academy of Sciences of Georgia, Institute of Geography and Geoecology. N. Gamtsemlidze, T. Kiknadze. Publishing house "Samshoblo" Tbilisi 1991. In Georgian. 40 pages with illustrations.

7. Пропасти Арабики : Записки спелеолога / Т. Кикнадзе; АН ГССР, Спелеолог. комис. - Тбилиси: "Мецниереба", 1967. - 89 с., 12 л. ил.;

Abiss of Arabica. /Diary of speleologist/ Academy of Sciences of Georgian SSR. Tbilisi - Publishing house "Metsniereba" 1967. - In Russian. 89 pages with illustrations.

8. Гидрогеологические условия развития карста массива Арабика : Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата геолого-минералогических наук, Пермь, 1970, 29 стр.

Hydrogeological specifics of the karst formation development in Arabika massive. (Caucasus, Western Georgia)//Doctoral (PhD) dissertation thesis. Perm, Russian SSR, 1970. 29 pages.

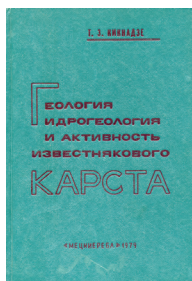
9. Гидрогеологические условия развития карста массива Арабика : Дис. канд. геол. - минерал. наук. - Тб., 1971. - 245с.: илл. - Библиогр.: с. 230-245. - Дис. утв. 29.04.1971

Hydrogeological specifics of the karst formation development in Arabika massive. // Doctoral dissertation. Tbilisi, Georgian SSR, 1971. 245 pages. (Degree awarded 04.29.1971)

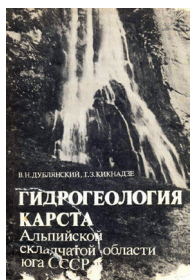
10. Карст массива Арабика. - Тбилиси: “Мецниереба”, 1972, 248 ст.

The Karst of Arabika Massiva. Tbilisi-Publishing house “Metsniereba”, 1972, 248 pages.

11. Геология, гидрогеология и активность известнякового карста = Geology, hydrogeology and activity of the limestone karst: (На прим. Абхазии). - Тбилиси: Мецниереба, 1979. - 232 с.: ил.; 22см. - В надзаг.: АН ГССР, Спелеол. совет.- Загл. также груз. - Библиогр.: с.202-230.

Geology, Hydrogeology and Activity of the Limestone Karst. (Abkhazian modelexample). Tbilisi, Publishing house “Metsniereba”, 1979. 232 pages with illustrations

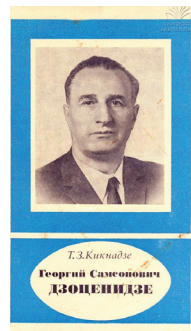
12. Дублянский, В. Н.

Гидрогеология карста Альпийской складчатой области юга СССР / В. Н. Дублянский, Т. З. Кикнадзе; Отв. ред. А. Л. Цагарели. - М.: Наука, 1984. - 128 с.: ил.; 21 см. - В вып. дан. 2-й авт.: Тамаз Захарович Кикнадзе. - В надзаг.: АН СССР, АН ГССР, Ин-т географии им. Вахушти, Совет спелеологии, АН УССР, Карстовая комис.-Рез.:англ. Dublyanski V. N.

The Hydrogeology of karst of the Alpine orogeny territory of the south USSR / V. N. Dublyanski, T.Z. Kiknadze; Executive Editor Tsagareli A. L.- Moscow: Nauka, 1984.- 128p. il.;21 sm.

13. Георгий Самсонович Дзоценидзе (1910-1976) : [Ученый-геолог]/Т. З. Кикнадзе; Отв. ред. А. В. Сидоренко, Г. А. Твалчредидзе; АН СССР. - М.:Наука, 1986.-154,[2] с.: ил.; 20 см. - (Науч.-биогр. сер.). - Библиогр. тр. Г. С. Дзоценидзе, лит. о нем: с. 141-152.-Имен. указ.:с.153-155

Giorgi Dzotsenidze (1910-1976):[Geologist, Academician (full member) of the Academy of Science of USSR] T. Kiknadze. Academy of Sciences of USSR, - Moscow-Publishing house "Nauka", 1986. 154 pages with illustrations.

14. Гидрогеология горного карста : (На прим. Большого Кавказа): Автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра геол.-минерал. наук в форме науч. докл.:(04.00.06)/ АН ГССР, Сектор гидрогеологии и инж. геологии. - Тбилиси: Мецниереба, 1986. - 40 с. : граф. - Библиогр.: с. 37-40 (32 назв.)

Hydrogeology of Mountainous Karst (Greater Caucasus example). This is for Habilitation (higher degree of Doctor of Sciences of Geology and Mineralogy). Academy of Sciences of Georgian SSR, Tbilisi-Publishing house "Metsniereba", 1986. 40 pages.

15. Тимофеев, Дмитрий Андреевич

Терминология карста :Материалы по геоморфол. терминологии/Д. А. Тимофеев, В. Н. Дублянский, Т. З. Кикнадзе;Отв. ред. С. С. Коржуев; АН СССР, Геоморфол. комис., Ин-т географии. - М.: Наука, 1991. - 258, [2] с.; - Перед вып. дан. 3-й авт.: Кикнадзе Тамаз Захарьевич. - Библиогр.: с. 204-218. - Указ. рус. и иностр. терминов: с. 219-259. - ISBN 5-02-003482-7

Terminology of Karst./Geomorphological terminology/ D. Timofeev, V. Dublianski, T. Kiknadze. Moscow - Publishing house "Nauka" 1991.-258 pages. In Russian ISBN 5-02-003482-7

რედაქტორი

16. ვახუშტის სახელობის გეოგრაფიის ინსტიტუტი :[50 წლისთავი].-თბ.: მეცნიერება, 1984. - 156 გვ.: 7 ფ. პორტრ. ილ. 22 სმ. - პარალ. ტექსტი. რუს.

17. საქართველოს ატლასი : [მე-9 კლასის მოსწავლეთათვის]/საქ. მეცნ. აკად. ვახუშტი ბაგრატიონის სახ. გეოგრაფიის ინ-ტი, საქ. განათლების სამინ.; პროექტის ავტ. ვლადიმერ ბუაჩიძე;სარედ. კოლ.: ალექსანდრე ასლანიკაშვილი, რომან კვერენჩილაძე, თამაზ კიკნაძე, დავით უკლება, იოსებ ქართველიშვილი, შალვა ყიფიანი, ვახტანგ ჯაოშვილი - თბ.:ს.ს. “კარტოგრაფია”, 2009.-41 გვ.;

18. Исследование карстовых пещер в целях использования их в качестве экскурсионных объектов : Всесоюз. совещ. Тез. докл., 17-23 нояб. 1978 г., Сухуми/[Отв. ред. Т. З. Кикнадзе]. - Тбилиси: Мецниереба, 1978. - 317 с.; - В надзаг.: Центр. совет по туризму и экскурсиям ВЦСПС, АН СССР, Геогр. о-во СССР, Комис. карста и спелеологии, М-во геологии СССР и др.

19. Всесоюзное совещание по проблеме геоморфологической корреляции-ХVIII пленум Геоморфологической комиссии АН СССР, 10-16 нояб. 1986 г.: (Тезисы докладов и путеводитель геоморфол. экскурсий для участников совещ.); Отв. ред. Т. Э. Кикнадзе; АН СССР, Геоморфолог. ком. АН ГССР, Ин-т географии им. Вахушти Багратиони. - Тбилиси: Мецниереба, 1986 (тип. АН ГССР). - 277 с.:схем.;

20. Проблемы комплексного изучения карста горных стран=Problems of karst complex study of mountainous countries: Тезисы докладов/Междунар. симпоз. спелеологов, СССР, Тбилиси-Цхалтубо-Сухуми, 5-12 X 1987; [Редкол.: Т. З. Кикнадзе (отв. ред.) и др.].-Тбилиси: Мецниереба, 1987.-63, [1] с.; - Загл. также: груз. - Часть текста: англ. - Предисл. парал.: рус., англ. - Указ. авт.: с. 62-63.

21. Проблемы комплексного изучения карста горных стран=Problems of karst complex study of mountainous countries:Сб. материалов Междунар. симпоз. спелеологов. СССР. Тбилиси-Цхалтубо-Сухуми, 5-12.10.1987/[Отв. ред. Т. З.

Кикнадзе]. - Тбилиси: Мецинереба, 1989. - 309 с.:ил.; 22см. - На авантитуле: Междунар. союз спелеологов, Комис. карста и спелеологии науч. совета АН СССР по инж. геологии и гидрогеологии, Ин-т географии им. Вахушти Багратиони АН ГССР, Совет спелеологии АН ГССР, Груз. респ. совет по туризму и экскурсиям. - Часть текста парал.: рус., англ. - Часть текста: англ., нем. - Рез. докл.: англ., фр., нем. - Библиогр. в конце докл.

22. Колхидская низменность :Науч. предпосылки освоения/[Джаошвили В. Ш., Уклеба Д. Б., Гигинейшвили Г. Н. и др.]; Отв. ред. Т. З. Кикнадзе; АН СССР, АН ГССР, Ин-т географии им. В. Багратиони.-М.: Наука, 1990.-247, [1] с.: ил.; 22 см. - Авт. указаны на обороте тит. л. - Библиогр.: с. 244-246. - ISBN 5-02-003459-2

ნაშრომები, წერილები, ინტერვიუები

24. საინტერესო წიგნის უინტერესო თარგმანი : [ე. გრიმოვი. დედამიწის წარულიდან. თარგმ. რუს. მე-3 გამოცემიდან. თბ., "ტექნიკა და შრომა", 1956] //ახალგაზრდა სტალინელი.-თბ., 1956. - 7 დეკემბერი.-რეცენზია
25. ურჩხულის კვალი : [მოთხრობა]//პიონერი. - 1959. - N3. - გვ. 6-13.
26. ღია ბარათი: [მოთხრობა]//თბილისი.-1959-21 სექტემბერი
27. რა პატარა ქაღალდია: [მოთხრობა]//სოფლის ცხოვრება. - 1960 - 14 აგვისტო - გვ. 4
28. უფსკრულების დაპყრობა გრძელდება: [სპელეოლოგთა ექსპედიციები]//ლელო. - 1960. - 2, 4 ოქტომბერი. - NN 117-118. - გვ. 4
29. ჩემი არწივი: [ნამდვილი ამბავი]//პიონერი. - 1960. - N 11. - გვ. 26-27
30. ბნელეთის სამყაროში:[სპელეოლოგიური ექსპედიციის მონაწილის ნაამბობი]/ილ. გ. როინიშვილისა//პიონერი. - 1961. - N 5-6. - გვ. 24-26.
31. დელგმაში: [მოთხრობა]//ცისკარი. - 1961. - N1. - გვ. 43-46
32. ზოგიერთი სპელეოლოგიური დაკვირვება არაბიკის კირქვულ მასივზე: Некоторые спелеологические наблюдения на известняковом массиве Арабика//სპელეოლოგთა სამეცნიერო სესია (2, 1962, თბილისი) სპელეოლოგთა მეორე სამეცნიერო სესია: მოხსენებათა მოკლე შინაარსი/საქ. სსრ მეცნ. აკად., სპელეოლოგიური კომისია. - თბ.: საქ. სსრ მეცნ. აკად. გამ-ბა, 1962 (ზარია ვოსტოკა-ს სტ). - 48 გვ.
33. ოცდაათობმეტი საათი ბაგრატიონის უფსკრულში: [კარსტული უფსკრული გაგრის მთებზე. სპელეოლოგიური ექსპედიციის მასალები] //ცისკარი. - 1962. - N 10. - გვ. 141-147
34. სპელეოლოგია - მეცნიერება, სპორტი თუ ტურიზმი//ლელო. - 1962. - 11 ნოემბერი. - გვ. 2.

35. უფსკრულის დაპყრობა გრძელდება//ლელო. - 1962. - 24 ოქტომბერი. - გვ. 4.
36. არაბიკის სპელეოლოგიური კვლევის ისტორიისათვის/საქართველოს ბუნება. - 1963. - N7. - გვ. 10-11
37. ახალი კარსტული მღვიმე არაბიკის კირქველ მასივში/საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები. - 1963. - ტ. 1. - გვ. 87-90. - რეზიუმე რუს. და ინგლ. ენ.
38. შუე ჩადიოდა : [მოთხრობა]//ცისკარი. - 1963. - N 8. - გვ. 16-18
39. მიწისქვეშა სასახლეები:[სპელეოლოგია]//წორჩი ლენინელი. - 1963. - 1 მაისი. - გვ. 4.
40. მღვიმური ყინულის წარმონაქმნები ვახუშტი ბაგრატიონის კარსტულ უფსკრულში : [არაბიკას კირქველი მასივი]//საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე. - 1963. - ტ. 31. - გვ. 325-331. - (N 2). - რუს. ენ. - რეზიუმე ქართ. ენ.
41. სპელეოლოგიური გამოკვლევები არაბიკის კირქველ მასივზე // საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები. - 1963. - ტ. 2. - გვ. 21-30. - რეზიუმე რუსულ ენაზე.
42. Гидрогеологические особенности развития карста на массиве Арабика (Кавказ, Западная Грузия)//საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии = Georgian caves : სპელეოლოგიური კრებული =Спелеологический сборник. – Тб., 1965. - т. 3. - с. 37-40
43. Новая карстовая пещера в известняковом массиве Арабика/საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves:სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1963. - т. 1. - с. 87-90. - Груз. яз. - Резюме на рус. и англ. Яз
44. О работе спелеологической комиссии АН Груз. ССР//АН Груз. ССР, 1963, т. XXXI, №2, стр. 325-331. - Пещеры. - Перм. - 1963. - вып. 3-4. - ст.106

45. Образования пещерного льда в карстовой пропасти Вахушти Багратиони : [Известняковый массив Арабика, Гагрский район] // Сообщения Академии наук Грузинской ССР, т. 31. - 1963. - N2. - стр. 325-331. - Резюме на груз. яз.
46. Солнце садилось:[Рассказ]//Вечерний Тбилиси. - 1963. - 2 ноябрь
47. ვახტანგ ონიანი:[მოქანდაკე და გრაფიკოსი]//საბჭოთა ხელოვნება. - 1964. - N12. - გვ. 17-23
48. კარსტულ სიღრუვეთა განვითარების ზოგიერთი კანონზომიერებანი (არაბიკის მასივის მაგალითზე)// სპელეოლოგთა სამეცნიერო სესია(3, 1964, თბილისი) სპელეოლოგთა მესამე სამეცნიერო სესია:მობხენებათა მოკლე შინაარსი/საქ. სსრ მეცნ. აკადემია. სპელეოლოგ. კომისია. - თბ.: მეცნიერება, 1964. - 43 გვ.; ტექსტი პარალ. ქართ. და რუს. ენ. გვ.11-14.
49. ლევან მარუაშვილი. შუქი ბნელეთში:[საქართველოს მღვიმეებისა და გამოქვაბულების გამოკვლევა, თბ. „საბჭოთა საქართველო“, 1963] // საქართველოს ბუნება. - 1964. - N3. - გვ. 22-23. - რეცენზია.
50. 1964, Manche Gesetzlichkeiten der Karstentwicklung des Arabika Massive (Kaukasus, W. Grusien)//International Conference of Speleology at Brno, Bunj, p. 55-56; პარალელური ტექტი ჩეხურ ენაზე
51. 1965 a, Some Conditions Affecting the Karst Development in the Arabica M(Caucasus, Western Georgia). Problems of the Speleological Research//Proceedings of the International Speleological Conference held in Brno, June 29-July 4, 1964, Academia, Prague, pp. 55-63.
52. გაბელაშვილი, ვ.
გამარჯობა, მზეე!:: მოგზაურობა დედამიწის ცენტრისკენ//ლელო. - 1965. - 27 ივლისი. - გვ. 2-3
53. Гидрогеологические особенности развития карста на массиве Арабика (Кавказ, Западная Грузия)//საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves: სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1965. - т. 3. - с. 37-40 რეზიუმე ქართ. და ინგლ. ენ.

54. Пулина, М.,

Особенности развития карстовой пропасти Глюзле на массиве Арабика//
Сообщения Академии наук Грузинской ССР, т.39.-1965.-N2.-стр.343-348.-
Резюме на груз. яз.

55. Совещаются спелеологи мира: [Интервью ученому секретарю Спелеологической комиссии Акад. наук Грузии Т. Кикнадзе о пребывании советских представителей на IV меж. Конгрессе спелеологов в Югославии]//
Веч. Тбилиси. - 1965. - 18 октября. - ст. 3

56. 1965 b, The Hydrogeological Characteristics of Karst Phenomona in the Massives of Arabika (Caucasus)//Summeries of Lectures (4th International Congress of Speleologyin Yougoslavia), Ljubljana - p. 37.

57. არაბიკის მასივის კარსტული მოვლენები// სპელეოლოგთა სამეცნიერო სესია(6, 1966, ქუთაისი) სპელეოლოგთა მეექვსე სამეცნიერო სესია (გამსვლელი სესია ქ. ქუთაისში) : მოხსენებათა მოკლე შინაარსი / საქ. სსრ მეცნ. აკად. სპელეოლოგიური კომისია. - თბ.:მეცნიერება, 1966. - 43 გვ. ტექსტი პარალ. ქართ. და რუს. ენ. გვ. 17-19.

58. Бурчак-Абрамович, Н. И.

Международная спелеологическая конференция в Чехословакии/Бурчак-Абрамович, Н. И. Кикнадзе, Т. 3.//ПЕЩЕРЫ. - Пермь. - 1966. - вып. 6-7. - ст.-32.

59. О спелео-карстовых явлениях массива Арабика : [Несколько слов о карсте вообще]/საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves:სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник . - 1966. - т. 4. - с. 30-47. რეზიუმე ქართ. და ინგ. ენაზე.

60. კახიძე, რ.,

იდუმალი ორეული :[ფანტასტ. მოთხრობა]/ილ. დ. ზარაფიშვილი//
პიონერი. - 1967. - N1. - გვ. - 7.

61. Максимович, Г. А.

Субмаринные источники Черного моря и некоторых карстовых областей Средиземноморья : შავი ზღვისა და ხმელთაშუა ზღვის ზოგიერთი

კარსტული ოლქის სუბმარინული წყაროები//Сообщения Академии наук Грузинской ССР, т. 47. - 1967. - N3. - стр. 643-648. - Резюме на груз. яз.

62. Гидрогеологические особенности развития карста на массиве Арабика (Кавказ, Зап. Грузия)//Prjceedings of the 4 th International Congress of Speleology in Yugoslavia, Volumen III, Ljubljana, 1968, p.p. 315-319.

63. მღვიმეები : [სპელეოლოგიის ცნობები მღვიმეების შესახებ] // საქართველოს ბუნება. - 1969. - N4. - გვ. 12

64. Панарина, Г. Н. .

СЕМИНАР-СОВЕЩАНИЕ ПО КАРСТУ 1970 г.: [сообщение Т. З. Кикнадзе о спелеологических исследованиях во Франции] / Панарина, Г. Н. Бельтюков, Г. В. Кикнадзе, Т. З. // Пещеры. - Перм. - 1970. - вып. 8-9. - ст. 205

65. Влияние технического прогресса на изменение профессионального состава рабочего класса : [По материалам Руставского металлургического завода] // Исторический сборник (Институт истории, археологии и этнографии), 2.- 1971. - с. 225-237

66. Гидрогеологические условия развития карста массива Арабика: Автор. Канди. Дисс.//საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves:სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1971. - т. 3. - с. 38-54. - Резюме на англ. яз.

67. ხელოვნების მარადისობის საწყისებთან : [პალეოლითური მხატვრობა]//საბჭოთა ხელოვნება. - 1972. - N 7. - გვ. 85-88. - რეზიუმე რუსულ ენაზე

68. Некоторые вопросы влияния процесса урбанизации на структуру бюджета, времени трудящихся//Материалы республиканского коллоквиума молодых ученых "Актуальные вопросы урбанизации" 29-31 мая 1972 года/ТГУ, Совет молодых ученых при ЦК ЛКСМ Грузии. - Тбилиси: ТГУ, 1972. - 7с.;

69. У истоков извечного искусства:[О живописи времен палеолита]//საბჭოთა ხელოვნება. - 1972. - N7. - стр. 85-88. - На груз. языке. - Резюме на рус. языке

70. დავით ალფარო სიკვიროსი:[მექსიკელი მხატვრის შემოქმედება]//საბჭოთა ხელოვნება. - 1973. - N11. - გვ.97

71. საერთაშორისო ფორუმზე: [ჩეხოსლოვაკიის ქ. ოლომოუცში სპელეოლოგთა VI საერთაშორისო კონგრესში ქართველ სპელეოლოგთა მონაწილეობის შესახებ]//სამშობლო. - 1973. - ოქტომბერი. - N 20. - გვ. 2

72. Табидзе, Д.

О подземных бассейнах карстовых вод известнякового массива Арабика / Табидзе, Д. , Кикнадзе, Т. З.//საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves:სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1973. - т. 5. - с. 12-21 - რეზიუმე ქართულ ენაზე

73. Максимович, Г. А.,

Гидрогеологические особенности карстового массива Арабика / Максимович, Г. А., Кикнадзе, Т. З.//საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves: სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник . - 1973. - 5. - с.88-95. რეზიუმე ქართულ ენაზე

74. Витослава Боретти - Онишкевич: некролог:[Полский Спелеолог]//საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves:სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1973. - т. 5. - с. 116-117

75. Гигинеишвили Г. Н.

О генезисе топографических и подземных бассейнов карстовых вод молодых орогенных областей. Тез. Докл. VI Межд. Конгр. Спелеолог. В ЧССР / Гигинеишвили Г. Н. , Табидзе Д. Д., Кикнадзе, Т. З.//Гидрогеология СССР.- 1970. - Грузинская ССР. Т. X. „Недра“. - Пещеры Грузии: Спелеологический сборник. – 1973. - т. 5. - с. 38-54. - Резюме на англ. яз.

76. Джавришвили, К.

Рецензия на книгу профессора Г. А. Максимовича “Основы карстоведения”, т. 11 : [Пермь. 1969]/Джавришвили, К., Кикнадзе, Т.//საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian

caves:სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1973. - т. 5. - с. 114-115. - Рецензия.

77. Жан Корбель: некролог: [Французский карстолог, професор]/საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves:სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1973. - т. 5. - с. 118-119

78. 1973 a, Concerning the correlation of karst caves with terraces//Abstracts of papers submitted to the 6th International Congress of Speleology, 1973, Olomouc, Czecholovakia, P.78

79. 1973 b, Hydrological condicions of the kartst development in Georgia//Abstracts of papers submitted to the 6 th International Congress of Speileology, 1973, Olomouc, Czechoslovakia, p. 105.

80. On the genesis of topographic and subterreneen basine of Karst water// Abstracts of papers submitted to the 6 th International Congress of Speileology, 1973, Olomouc

81. Гидрогеологические условия и активность карстовых процессов в бассейне источника мчишты (Бзыбский массив)//Гидрогеология и карстование. - 1974. - вып. №5. - Пермь. - ст. - 158.

82. ჩვენი გული მომავალ თაობასთანაა// ქუთაისი.-1976.-1 სექტემბერი

83. Гигинеишвили Г. Н.

О генезисе топографических и подземных бассейнов карстовых вод молодых орогенных областей/Гигинеишвили Г. Н., Табидзе Д. Д., Кикнадзе, Т. З.//Procced, of the 6-the Intem. Congr. Of Speleology. V/ IV Academic Praha, 1976

84. Гидрогеологические условия развития карста Грузии//Гидрогеология и карстование. - 1976. - Пермь.

85. К гидрогеологии карста Западной Грузии : დასავლეთ საქართველოს კარსტის ჰიდროგეოლოგიისათვის/საქართველოს მღვიმეები და

გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves:სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник . - 1976. - т. 6. - с. 100-106. - Резюме на груз. языке

86. К вопросу корреляции карстовых пещер и террас//Гидрогеология и карстование. - 1976. - т. 6. - Пермь.

87. ბუნების ძეგლები ერის საუნჯეა: [საქართველოს ბუნებრივ ანუ კარსტულ მღვიმეთა და ხელოვნურ გამოქვაბულთა შესახებ]//კომუნისტი. - 1977. - 5 აპრილი

88. Потайными тропами подземного царства. Тбилиси, 1977. - 189 с. - Груз. СТАТЬИ Антипова А. С. Особенности развития соляного карста Илецкого месторождения каменной соли.-В кн.:Проблемы соленакпления. - 1977. - Новосибирск. - т. 2

89. General outlines about underground karst water basins of Alpine folded systems// Proceed. Of the 7 th ICS, Sheffield, England, 1977, 04.

90. Some considerations on the karst denudation and new modification of the formula for its calculation// Proceed. Abstracts of papers submitted to the 7 th International Congress of Speleology, Sheffield, England, 1977, 04.

91. Speleology in the USSR between the 6th and 7th Interntioinal Speleological Congress// UIS BULL. - 1977. - 02

92. ვლადიმროვი, ლ.

კარსტის ჰიდროლოგიური და ჰიდროგეოლოგიური გამოკვლევები საქართველოში /გიგინეიშვილი, გ., რაქვიაშვილი, კ., კიკნაძე, თ. // სპელეოლოგიური საბჭოს 20 წლისთავისადმი მიძღვნილი XIII სამეცნიერო სესია : მოხსენებათა მოკლე შინაარსი. 12. V/საქ. სსრ მეცნ. აკადემია. სპელეოლოგიური საბჭო. - თბ., 1978. - 58 გვ.; გვ. - 18-20. - ტექსტი ქარ. და რუს. ენებზე

93. ზღაპრული სამყარო : [საბჭოთა კარსტოლოგებისა და სპელეოლოგების საკ. თათბირი სოხუმში, მიძღვნილი კარსტული მღვიმეების შესწავლისა და გამოყენებისადმი]//კომუნისტი. - 1978. - 12 დეკემბერი

94. რაქვიაშვილი, კ.

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის სპელეოლოგიური საბჭოს საქმიანობა 20 წლის მანძილზე:[ორგანიზაციული საკითხები]// სპელეოლოგიური საბჭოს 20 წლისთავისადმი მიძღვნილი XIII სამეცნიერო სესია : მოხსენებათა მოკლე შინაარსი. 12. V/საქ. სსრ მეცნ. აკადემია. სპელეოლოგიური საბჭო. - თბ., 1978. - 58 გვ. გვ. - 3-8. ტექსტი ქარ. და რუს. ენებზე

95. საქართველოს იდუმალი სამყარო : [ვილმი]/სცენარის ავტორი თ. კიკნაძე, რეჟ.: ე. გერმასაშვილი, სამეცნიერო კონსულტანტი ა. ცაგარელი// საკითხები//სპელეოლოგიური საბჭოს 20 წლისთავისადმი მიძღვნილი XIII სამეცნიერო სესია : მოხსენებათა მოკლე შინაარსი. 12. V / საქ. სსრ მეცნ. აკადემია. სპელეოლოგიური საბჭო. - თბ., 1978. - 58 გვ.; გვ. 3-8. ტექსტი ქარ. და რუს. ენებზე

96. სპელეოლოგთა VII საერთაშორისო კონგრესის (ინგლისი, 1977 წელი) მუშაობის შესახებ//საკითხები//სპელეოლოგიური საბჭოს 20 წლისთავისადმი მიძღვნილი XIII სამეცნიერო სესია : მოხსენებათა მოკლე შინაარსი. 12. V/საქ. სსრ მეცნ. აკადემია. სპელეოლოგიური საბჭო. - თბ., 1978. - 58 გვ.; გვ. 3-8. ტექსტი ქარ. და რუს. ენებზე

97. სწავლობენ ბუნების ძეგლებს:[საქ. სსრ მეცნ. აკადემიის სპელეოლოგიური საბჭოს მე-20 წლისთავი]// კომუნისტი. - 1978. - 17 მაისი

98. Иванов, Б. Н.

Научные основы подготовки карстовых пещер к эксплуатации в качестве туристско-экскурс. объектов//Исследование карстовых пещер в целях использования их в качестве экскурсионных объектов : Всесоюз. совещ. Тез. докл., 17-23 нояб. 1978 г., Сухуми/[Отв. ред. Т.З. Кикнадзе].- Тбилиси:Мецниереба, 1978.-317 с.;19см.-В надзаг.:Центр. совет по туризму и экскурсиям ВЦСПС, АН СССР, Геогр. о-во СССР, Комис. карста и спелеологии, М-во геологии СССР и др. Ст. 23-27

99. Дублянский, В. Н.

Исследования карстовых пещер в целях их исползоавания в качестве экон. Объектов:Исследования глубинного карста в СССР (Тезиси доеклада)/ Дублянский, В. Н., Голод, В. М., Кикнадзе Т. З. // საქართველოს მღვიმეები

და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves: სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник - 1978. - т. 7. - Резюме на английском языке

100. К вопросу тектонического районирования и известнякового карста Западной Грузии//საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves: სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник . - 1978. - т. 7. - с. 50-58. - Резюме на английском языке

101. О подземных бассейнах карстовых вод и интенсивности карстовых процессов междуручья Каласури-Кодори: [Абхазская АССР]// საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves:სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1978. - т. 7. - с. 12-22. - Резюме на английском языке

102. In speleologie en USSR entre le 6th et 7 th congres International de Speleologie/"Spelunee". - Paris. - 1978. - 25.

103. შემოვუნახოთ შთამომავლობას:[სათაფლიის ბუნების უნიკალურ ძეგლს - მეტი ყურადღება]//კომუნისტი.-1979.-31ივლისი

104. Давайте решать вместе : [О воспитании подрастающего поколения в семье и школе]// Вечерний Тбилиси. - 1979. - 8 января

105. Георгий Алексеевич Максимович : [Карстолог. 1904-1979. По поводу смерти]// საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves:სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - Тбилиси, 1980. - т. 8. - с. 126-127

106. К тайнам земных глубин :[Беседа пред. Спелео-совета АН ГССР Т. Кикнадзе]//Вечерний Тбилиси. - 1980. - 14 августа

107. О карстовых бассейнах Новоафонского массива//Сообщения Академии наук Грузинской ССР. - 1980. - т. 97. - с. 117-120. - (N1). - Резюме на груз. и англ. языке

108. Проблемы гидрогеологии карбонатного карстогенеза//Материалы научно – производственной конференции по проблемам гидрогеологии и инженерной геологии. - 1980. - с. 5-7.

109. Пещеры: объекты туризма, лечебницы, хранилища : [Интервью О европейской региоральной конференции по спелеологии в Софии, о избранне Тамаза Кикнадзе членом Бюро комиссии по охране и использованию пещер Международного союза спелеологов и членом одной из подкомиссий о ученном секретаре совета спелеологии Киазо Раквиашвили]/Беседовал Ш. Свани//Заря Востока. – 1980. - 14 декабрь.

110. Результаты и проблемы спелеологических и карстологических исследований Грузии //საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves: სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1980. - т. 8. - с. 5-23. - Резюме на англ. языке

111. პირველად საბჭოთა კავშირში:[სოხუმში ჰიდროგეოლოგთა საერთაშორისო ასოციაციის კარსტის ჰიდროგეოლოგიის კომისიის მუშაობის შესახებ]// სამშობლო. - 1981. - 2 ოქტომბერი. - გვ. 8

112. შეეუნარჩუნოთ შთამომავლობას : [ბუნებრივი და ისტორიული ძეგლების მოვლა-პატრონობის შესახებ]//კომუნისტი. - 1981. - 6 ივნისი

113. Геотектоническое районирование карста Грузии // საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves: სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1981. - т. 9. - с. 67-85

114. Дублянский, В. , Кикнадзе, Т.

Некоторые проблемы гидрогеологии карста альпийской складчатой области юга СССР // საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves:სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1981. - т. 9. - с. 5-24

Hydrological problems of Alpine orogeny region of the south of USSR. V. Dublianski, T. Kiknadze // Caves of Georgia. Tbilisi 1981. V.9. pg.5-24.

115. Ефремов, А.

Новая карстовая пещера на массиве Арабика: [Абхазская АССР]/Илюхин, В., Кикнадзе, Т. // საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии =Georgian caves: სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1981. - т. 9. - с. 104-107

116. Сказочный мир пещер:[Об естественных и искусств. пешех ГССР] //Заря Востока. - 1981. - 23 июля

117. Это удивительное подземное царство:[О благоустройстве карстовых пещер Грузии]// Вечерний Тбилиси. - 1981. - 4 декабря

118. Конструктивно-Географические проблемы Колхидской низменности// Известия АН СССР. Сер. Геогр. - 1982. - №6. - с. 63-67.

119. Проблемы гидрогеологии карстогорных стран//Итоговая научная сессия посвященная 60 летию образования СССР. - 1982. - ст. 16-17.

120. სვანიძე, გ.

საქართველოს ბუნების დაუღალავი მკვლევარი : [გეოგრ. მეცნ. დოქტ. პროფ. ლ. ვლადიმროვის დაბადების 80 წლისთავის გამო]/სვანიძე, გ., კიკნაძე, თ.// კომუნისტი. - 1983. - 23 დეკემბერი

121. ჯაოშვილი, ვახტანგ.

წინამძღოლის სამაყო ხვედრი : [გეოგრაფ ლ. მარუაშვილის დაბადების 70-ე წლისთავის გამო]/ჯაოშვილი, ვ., უკლება, დ., კიკნაძე, თ.//კომუნისტი. - 1983. - 2 მარტი

122. Дублянский, В.

Вертикальная поясность конденсации в трещиннокарстовых коллекторах Западной Грузии /Дублянский, В., Кикнадзе, Т., Коломиец, А.//Сообщения Академии Наук Грузинской ССР, т. 110. - 1983. - N2. - стр. 333-336. - Резюме на груз. и англ. языках

123. Подземные дворцы Соф Омара: [Беседу возглавляющ. экспедицию по изуч. уникальн. пещеры-лабиринта Соф Омара в Эфиопии Т. Кикнадзе]/ Записала Д. Иванишвили//Заря Востока. - 1983. - 3 июля

124. კობახიძე, ე.

ქართული სოციალური გეოგრაფიის ფუძემდებელი: პროფესორ ვ. ჯაოშვილის დაბადების 70 წლისთავის გამო /კიკნაძე, თ., კობახიძე, ე.// კომუნისტი. - 1984. - 16 მარტი

125. უკლება, დ., ჯაოშვილი, ვ., კიკნაძე, თ.

მიღწეული მომავლის საძირკველი : [საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ვახუშტის სახელობის გეოგრაფიის ინსტიტუტის 50 წლისთავის გამო] /უკლება, დ., ჯაოშვილი, ვ., კიკნაძე, თ.// კომუნისტი. - 1984. - 16 ნოემბერი. - Известия АН СССР. серия географическая. - 1984. - №3. - ст. 138-141.

126. აფრიკის უდიდეს მღვიმეში: [საქ. სსრ მეცნ. აკად. სპელიოლოგიური ექსპედიცია სოფ. ომარში მღვიმის შესწავლასთან დაკავშირებით]// თბილისი, 1985. - 25 ოქტომბერი. - გვ. 3.

127. ბევრ საიდუმლოს ანდობდა... ბუნება: [გეოგრ. მეცნ. დოქტორის ვ. გოგიშვილის გახსენება]//თბილისი. - 1985. - 26 დეკემბერი.

128. თვალჭრელიძე, გ.

სახელი, ღვაწლით დამშვენებული : [აკადემიკოს-გეოლოგ გ. მოწენიძის გახსენება]/თვალჭრელიძე, გ., ჯანელიძე, თ., კიკნაძე, თ.//სამშობლო. - 1985. - 7 თებერვალი. - გვ. 7.

129. სამეცნიერო და პრაქტიკული მნიშვნელობის უნიკალური ნაშრომი : [საქართველოს სსრ წითელი წიგნი]//კომუნისტი. - 1985. - 14 თებერვალი.

130. Дублянский, В. Н. ,

Владимир Валентинович Илюхин (1934-1982): [По поводу смерти]/ Дублянский, В. Н., Кикнадзе, Т.3.// საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves: სპელიოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1985. - т.10. - с. 81-82.

131. Дублянский, В.,

Об условиях залегания, движения и разгрузки карстовых вод в Крымско-Кавказской провинции Альпийского складчатого пояса /Дублянский, В., Кикнадзе, Т.//საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры

Грузии=Georgian caves: სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1985. - т.10. - с. 14-42

132. რაქვიაშვილი, ვ.

აფრიკის უდიდესი მღვიმის სოფ. ომარის გამოკვლევათა შედეგები / რაქვიაშვილი, ვ., კიკნაძე, თ.//ვახუშტი ბაგრატიონის გეოგრაფიის ინსტიტუტის შემაჯამებელი სამეცნიერო სესია. თბ., 1986. - გვ. 27-28.

133. რაქვიაშვილი, ვ.

კარსტული წარმონაქმნების დაცვისა და გამოყენების პრობლემები : [საქართველოში]რაქვიაშვილი, ვ., კიკნაძე, თ.//საქართველოს ბუნების დაცვა. 1986 - N14. - გვ. 91-99. რეზიუმე რუს. ენ.

134. Этот удивительный, сказочный подземный мир : [Беседу дир. Ин-та географии АН ГССР, пред. Совета спелеологии респ. акад. и федерации туризма Грузии, постоян. представителя советских спелеологов в Междунар. спелеосоюзе Т. Кикнадзе о достижениях спелеологии] /Записал В. Харазов// Вечерний Тбилиси. - 1986. - 11 января

135. სპელეოლოგია ახალ მიჯნებს სახავს : [საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ვ. ბაგრატიონის სახელობის გეოგრაფიის ინსტიტუტის დირექტორის, თამაზ კიკნაძის საუბარი თბილისში ჩატარებულ სპელეოლოგთა საერთაშორისო სიმპოზიუმის მნიშვნელობაზე, მის მიზნებსა და ამოცანებზე. ჩეხოსლოვაკიის სპელეოლოგიური საზოგადოების ცენტრალური კომიტეტის მიერ, ამ საზოგადოების დიდი ოქროს მედლით კარსტოლოგიური და სპელეოლოგიური მეცნიერების განვითარებისა და ქართველ და ჩეხოსლოვაკიელ სპელეოლოგთა მეგობრული ურთიერთობის განმტკიცებაში წვლილისათვის თ. კიკნაძის დაჯილდოების შესახებ]/ ჩაიწერა ნ. კლარჯეიშვილიმ//კომუნისტი. - თბილისი, 1987. - 22 ნოემბერი. - გვ.4

136. Климчук, А.

Исследование пещеры Соф Омар в Эфиопии/Климчук, А., Киселев, В. Кикнадзе ,Т./ საქართველოს მღვიმეები და გამოკვებულები=Пещеры Грузии-Georgian caves:სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник. - 1987. - т. 11. - с. 38-54. - Резюме на англ. яз.

Klimchuk, A.

Research of Sof Omar Cave (Ethiopia)/A. Klimchuk, T. Kiknadze, B. Kiselev, A. // Caves of Georgia. 1987. V.11. pg.38-54 - With summary in English.

137. Спелеологические и карстологические исследования в Грузии : [Результаты, проблемы, деятельность Совета спелеологии АН ГССР] // საქართველოს მღვიმეები და გამოქვაბულები=Пещеры Грузии=Georgian caves : სპელეოლოგიური კრებული=Спелеологический сборник . - 1987. - т. 11. - с. 5-15. - Резюме на англ. яз.

138. დუბლიანსკი, ვ.,

ბაგის კონდენსაციური წყარო ბზიფის კარსტულ მასივზე/ვ. დუბლიანსკი, ნ. სოკოლოვა, თ. კიკნაძე/საქართველოს ბუნება და რაციონალური ბუნებათსარგებლობის პრობლემები: [სტატიების კრებული]/საქ. სსრ მეცნ. აკად., გეოგრაფიის ინ-ტი ; რედ.: დ. უკლება, ლ. მარუაშვილი. - თბ.: მეცნიერება, 1988. - 270 გვ. - ილ.; რეზ. რუს. - ბიბლ.: გვ. 265-266. - გვ. 28-31.

139. Дублянский, В.Н.,

Международный симпозиум спелеологов, Тбилиси-Цхалтубо-Сухуми, окт. 1987/В. Н. Дублянский, Г. Н. Гигинеишвили, Т.З. Кикнадзе. и др.//Изв. АН СССР . Сер. Геогр. - 1988. - №4. - с.111-112.

140. იდუმალი სამყაროს მკვლევარი: [გეოგრაფიის ინსტიტუტის პროფესორის ზურაბ ტინტილოზოვის შესახებ]//კომუნისტი. - 1989. - 5 იანვარი

141. Буачидзе, Г. И.

Вторичные образования новой Цхалтубской пещеры/ Г. И. Буачидзе, В. М. Джишкариани, Инцкирвели, Н.З., Т. З. Кикнадзе//Проблемы комплексного изучения карста горных стран=Problems of karst complex study of mountainous countries : Сб. материалов Междунар. симпоз. спелеологов. СССР. Тбилиси-Цхалтубо-Сухуми, 5-12.10.1987/[Отв. ред. Т.З. Кикнадзе].- Тбилиси: Мецинереба, 1989.-309 с.:ил.;22см.-На авантитуле:Междунар. союз спелеологов, Комис. карста и спелеологии науч. совета АН СССР по инж. геологии и гидрогеологии, Ин-т географии им. Вахушти Багратиони АН ГССР, Совет спелеологии АН ГССР, Груз. респ. совет по туризму и

экскурсиям.-Часть текста парал.:рус., англ.-Часть текста: англ., нем.-Рез. докл.: англ., фр., нем.-Библиогр. в конце докл.

142. Динамические свойства Карстовых вод и их роль в Спелеогенезисе Горных Стран//Сборник Докладов Междунар. Спелеологический Конгресс 10. Венгрия. Будапешт. - 1989. - стр. 369-371. Ст. На рус., рез на англ. Яз.

143. Дублянский, В. Н.

Гидрогеология карста горных районов юга СССР/В. Н. Дублянский, Т. З. Кикнадзе, //Проблемы карста горных стран.-Тбилиси:Мецниереба, 1989. - С. 43-45. - Сборник материалов междунар. Симпоз. спелеологов СССР. - Тбилиси-Цхалтубо-Сухуми. Тб., мецниереба. - 1989.

144. Падалько, О. В.

Пешера Владимира Илюхина-Глубоцкая карстово-гидрогеологическая система мира/О. В. Падалько, А. П. Ефремов, Т. З.Кикнадзе//Сборник материалов междунар. Симпоз. Спелеологов СССР, Тбилиси – Цхалтубо – Сухуми.Тб., мецниереба. - 1989. - ст. 35

145. Состояние и задачи изучения горного карста в СССР//Сборник материалов междунар. Симпоз. спелеологов, Тбилиси-Цхалтубо-Сухуми.Тб., мецниереба. - 1989. - ст. 35

146. Спелеогенез на Большом Кавказе//Сборник Докладов Международный конгресс 10. - Венгрия, Будапешт. - 1989. - ст. 672

147. Тинтилозов З. К., Кипиани Ш. Я.

О проблеме геоморфологической корреляции карстовых полостей и наземных уровней поверхностей //Проблема геоморфологической корреляции : Сб. науч. тр./АН СССР, Геоморфол. комис., Ин-т географии; Отв. ред. Д. А. Тимофеев, В. П. Чичагов.-М. :Наука, 1989.-253, [1] с., [1] л. схем:ил.; иблиогр.:в конце ст. - ст. 39-47

148. ბუმბერაზი, სწორუპოვარი:[ვახუშტი ბაგრატიონის დაბადების 300 წლისთავისათვის]//ვომუნისტი.-1990.-15 მარტი

149. ჯაოშვილი, ვ.,

მკვლევარი, ბუნების მესაიდუმლე: მეცნიერის ღვაწლი:[ქართული გეოგრაფიული სკოლის წარმომადგენლის, პროფესორ დავით უკლებას შესახებ]/ვ. ჯაოშვილი, ზ. ტინტილოზოვი, თ. კიკნაძე,
// კომუნისტი. - 1990. - 3 იანვარი

150. კობახიძე, ემილ.

საქართველოს რეგიონალური ეკოლოგიური პრობლემები// ეკოლოგიის პრობლემები = Problems of ecology = Проблемы экологии/ კობახიძე, ე. კიკნაძე, თ. / საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, იუნესკოს გარემოსდაცვითი განათლების კათედრა; საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, რადიობიოლოგიისა და რადიაციული ეკოლოგიის ცენტრი ; საქართველოს ეკოლოგიურ მეცნიერებათა აკადემია. - 1990. ტ.1: საქართველოს ეკოლოგიური სამეცნიერო საზოგადოების შრომები/რედაქტორი კიაზო ნადარეიშვილი. - მეცნიერება, 1990. - 229 გვ.; გვ. - 98-108.

151. Джаошвили, В.

Предисловие. Введение/ В. Джаошвили, Д.Уклеба, Т. Кикнадзе//Кольхидская низменность.-М.,Наука., 1990.-ст. 3-6., 6-11

152. კლიმანჯარო და საოცარი მასის ტომი:[მოგზაურის შთაბეჭდილებები და ნადირობა მასის ტომში]// ნადირობა. - თბ., 2007. - აპრილი. - N4(26). - გვ. 24-25

მოხსენიებული პირები: კრაპვი ი. (მოგზაური); რებმანი ი. (მოგზაური).

მასზი

153. პირველკურსელები აბარებენ გამოცდებს: [თსუ-ს გეოგრაფია-გეოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტები: თ. კიკნაძე და თ. ხეთაგური გამოცდას აბარებენ პ. კილასონიას კარსტოლოგიაში]/ახლავს ფოტო//ახალგაზრდა სატალინელი. - 1955. - 25 მაისი. - გვ. 4

154. Дубинская, Т.

Тропую первооткрывателей:[თამაზ კიკნაძის სამეცნიერო მოღვაწეობა სპელეოლოგიაში]//Молодежь Грузии. - 1964. - 21 июля. - №86. - ст. - 4.

155. Максимович Г. А.

ГУРЫ: [По сообщению Т. З. Кикнадзе, гурь с водой и сухие имеются в Белой пещере в районе Цхалтубо] // Пещеры. - Перм.-1971. - вып. 10-11. - ст.11.

156. გოგატიშვილი, გ.

წიგნი პლანეტის საიდუმლოებაზე:[თ. კიკნაძე. ცისფერი პლანეტის საიდუმლოებანი. თბ., "საბჭოთა საქართველო", 1975. რეცენზია]//სახალხო განათლება. - 1975. - 8 ოქტომბერი. - //განახლებული მესხეთი. - ადიგენი, 1975. - 11 ოქტომბერი

157. Максимович Г. А.

ВОСЬМИЛЕТНИЕ ИТОГИ И ЗАДАЧИ ИЗУЧЕНИЯ КАРСТА И ПЕЩЕР В СССР: [ტექსტში, მოხსენიებულია და დამოწმებულია თ. კიკნაძის ნაშრომები]// Пещеры. - Перм. - 1976. - вып. 16. - ст. 5-16

158. კვიციანიშვილი, ემზარ

საინტერესო, სასარგებლო : [თ. კიკნაძე. იდუმალი სამყაროს ბილიკებით. თბ., "საბჭ. საქართველო", 1977. რეც.]//ცისკარი. - 1978. - N 4. - გვ. 148-149

159. ურუშაძე, თ.

იდუმალი სამყაროს ბილიკებით : [თ. კიკნაძე. იდუმალი სამყაროს ბილიკებით. თბ., "საბჭ. საქართველო", 1978. რეც.]//კომუნისტი. - თბილისი, 1978. - 15 ივნისი

160. Максимович Г. А.

ТУРИСТСКИЕ ПЕЩЕРЫ СССР И ИХ ПОСЕЩАЕМОСТЬ: [По сообщению Т. З. Кикнадзе, в 1977 г. закончено благоустройство туристской пещеры Сацурблия (Цхалтубо)] // Пещеры. - Перм. - 1978. - ст. 90

161. Векуа, А.

Тропами тайного мира : [თ. კიკნაძე. “იდუმალი სამყაროს ბილიკებით”, თბ., “საბჭ. საქართველო”. 1977 წ.წ.] // Заря Востока. - Тбилиси, 1978. - 26 июля.

162. Федоров С.

Слово грузинского геолога:[Статья Т. Кикнадзе о Г. А. Максимовиче в Спелеологический сб. Пещеры Грузии. - 1980. - т. 8. - с.126-127]//Веч. Пермь. - 1981. - 15 апр.

163. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის ბრძანებულება: [თამაზ კიკნაძის საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო სიგელით დაჯილდოების შესახებ]//კომუნისტი. - 1986. - 16 იანვარი. - გვ. 3.

164. Горбунова К. А.

Спелеологические и карстологические исследования в Грузии // Пещеры Грузии : Спелеологический сборник. - 1987. - т.11. - с.5-15. - Резюме на англ. Яз./ Пещеры. -1988.- Перм.с. 144. Рецензия

165. თამაზ კიკნაძე: [მეგობრების გამოსათხოვარი]//ლელო. - 1991. - აგვისტო. - გვ. 4.

166. თამაზ კიკნაძე :[ნეკროლოგი]//საქართველოს რესპუბლიკა. - 1991. - 13 სექტემბერი. - გვ. 4.

167. გამყრელიძე, ერეკლე., ურუშაძე, თენგიზ.

სულმართალი და კაცთმოყვარე: [თამაზ კიკნაძის გარდაცვალების გამო]//საქართველოს რესპუბლიკა.- 1991. - 13 სექტემბერი. - გვ. 4.

168. სპელეოლოგთა სამეცნიერო სესია (29.05. 1992, თბილისი)

სპელეოლოგთა XIV სამეცნიერო სესია. მიძღვნილი თამაზ კიკნაძის

ხსოვნისასდმი : მოხსენებათა მოკლე შინაარსი / საქ. სსრ მეცნ. აკად., საქ. სპელეოლოგ. საზოგადოება., ვახუშტი ბაგრატიონის სახ. გეოგრაფიის ინსტიტი - თბ. : მეცნიერება, 1992. - 17 გვ.;

169. Костарев В. П.

Долгожданный Справочник : Тимофеев Д. А., Дублянский В. Н., Кикнадзе Т. З. Терминология карста: Материалы по геоморфологической терминологии: Словарь-справочник. М.: Наука, 1991. 260 с. // Пещеры.- Перм. - 1993. - вып. 23-24. - ст. 177. - Рецензия

170. შევარდნაძე, ე., ფაცაცია, ო.

საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტთან არსებული მეცნიერებისა და ტექნიკის დარგის 1994 წლის სახელმწიფო პრემიების მინიჭების შესახებ დადგენილება: [თამაზ ზაქარიას ძე კიკნაძეს (გარდაცვალების შემდეგ) საქართველოს რესპუბლიკის 1994 წლის სახელმწიფო პრემიის ლაურეატის საპატიო წოდების მინიჭების შესახებ-დამხმარე სახელმძღვანელოსათვის „საქართველოს სასწავლო-გეოგრაფიული ატლასისთვის“//საქართველოს რესპუბლიკა. - 1994. - 26 მაისი. - გვ. 2.

171. Организационная Деятельность: Крымско-Кавказская спелеологическая страна: [ტექსტში, მოხსენიებულია და დამოწმებულია თ. კიკნაძის ნაშრომები] //Пещеры.- Перм.- 1999.-ст.128-144

172 Дублянский, В. Н., Ильин, А. Н., Клименко, В. И., Толмачев, В. В., Шаврина, Е. В., Шутов, Ю. И.

Из Истории Стационарных Исследований Карстовых Полостей: [В 1958 г. в Тбилиси создана Спелеологическая комиссия АН Грузинской ССР, в 1969 г. преобразованная в Спелеологический совет (пред. К. В. Джавришвили, с 1978 г. – Т. З. Кикнадзе)] // Пещеры.- Перм.-2001.- вып. 27-28.-ст.164.

173. თამაზ კიკნაძე// ქართველი მოგზაურები, გეოგრაფები, ბუნების მკვლევარნი = Georgian Travellers, Geographers, Explorers of Nature : ენციკლოპედ. ცნობარი / ავტ.-შემდგ.: კობა ხარაძე, შოთა ჯავახიშვილი; საქ. მეცნ. აკად., გეოგრაფიის ინსტიტი. - თბ. : განათლება, 2003 (ს/ს “კარტოგრაფია”). - 336 გვ. ; - ISBN 99928-0-698-2 .- გვ. 153-154

174. В. Э. Киселев, В. А. Комаров

Пеешера Хабю (Абхазия) : [Пещера имеет значительный водосбор, который Т.З. Кикнадзе оценивает в 27 км] // Пешеры. - Перм. - 2004. - вып. 29-30. - ст. 69.

175. თამაზ კიკნაძე: [მოკლე სამეცნიერო ბიოგრაფია] //საყმაწვილო ენციკლოპედია /[მთ. რედ. დოდო წივწივაძე; წიგნზე მუშაობდნენ: ლევან ბაბუხაძია, ნანი კაკაჩია, ნანა კვარაცხელია [და სხვ.]]. - თბ. : დილა. - წ. 9 : საქართველოს ბუნებრივი საოცრებები / [ავტ.-შემდგ.: მერაბ გონგაძე, კუკური წიქარიშვილი ; რედ. ელზა მეტრეველი ; მხატვ. ლაშა სულაკაური ; იდეისა და პროექტის ავტ. დოდო წივწივაძე]. - 2008. - 128გვ.: ილ. - სახელთა საძ.: გვ. 126-127. - ბიბლიოგრ.: გვ. 128.

176. წიქარიშვილი, კუკური

თამაზ კიკნაძე (1936-1991) : [მოკლე სამეცნიერო ბიოგრაფია] //საქართველოს კარსტული მღვიმეები = The karst caves of Georgia : მოკლე ცნობარი / კუკური წიქარიშვილი, ნანა ბოლახვილი ; რედ. კობა ხარაძე ; [ივ. ჯავახიშვილის სახ. თსუ, ვახუშტი ბაგრატიონის გეოგრ. ინ-ტი]. - [თბ.] : თბილ. უნ-ტის გამ-ბა, 2013. - 158 გვ. : ილ. ; 21 სმ.. - პარალ. თავფურ. ინგლ.. - დანართი: გვ. 139-154. - ბიბლიოგრ.: გვ. 155-156. - ეძღვნება ვახუშტი ბაგრატიონის გეოგრ. ინ-ტი დაარსების 80 წლისთავს. გვ. 14

შემოქმედება

პეტერ კიკნაძის პორტრეტი
(1972)

ნიკორწმინდა

გალაკტიონის ხსოვნას

ათი ათასი ჩუქურთმაა გადახლართული,
მე მუხლს მოვიყრი ტაძრის კართან, მე ასე მინდა,
რა თავში ვიხლი პირამიდებს, როცა ქართული
მორთულ-მოკაზმულ ქალწულივით დგას ნიკორწმინდა.
აქ მუხლს იყრიდნენ საქართველოს აბჯაროსნები,
აქ აგედრებდნენ ქალწულები სიყვარულს პირველს,
აქ მოდიოდნენ დიდი სულის მქონე მგოსნები,
აქ მიუძღენდნენ ზეცას მაღალს კრავს შესაწირველს,
როგორც ქალწულის ბაგე წმინდა არს ნიკორწმინდა.
თან ისტორიის მთელი ტომი და ბასტიონი,
რამდენი სისხლის ცრემლის წვიმა ტაძარს დასდინდა,
ტაძრის სიღმეში ჩუმად მოსთქვამს გაკლაკტიონი.
მგოსანს ხელთა აქვს ქნარი ისე, როგორც მას უნდა,
ჩურჩულით ამბობს ნიკორწმინდის ქებათა ქებას,
ტაძრის გუმბათზე ჩამომსხდარან ვარსკვლავნი გუნდად,
და გაუმართავთ საიდულო სერობა - კრება.
მგოსანი ანდობს თვის გულისთქმას ყოველ ჩუქურთმას,
სულის ტკივილი გაქრა ვითარც ქიმერიონი,
სძღვეს თავის ვარამს და ცხოვრებას თვისას უკუღმართს,
მუხლმოდრეკილი აქ ღოცულობს გალაკტიონი.
შემოიპარა სარკმელიდან მთავრის სხივები,
ნიავმა ზარი შეურხია ტაძრის სამრეკლოს,
და ამოდრავდნენ ფრესკის ქნარზე გრძნობის სიმები,
რომ გულში ჩასწვდეს გალაკტიონს და აირეკლოს.
ათი ათასი ჩუქურთმაა გადახლართული,
მე მუხლს მოვიყრი ტაძრის კართან მე ასე მინდა,
რა თავში ვიხლი პირამიდებს, როცა ქართული
მორთულ-მოკაზმულ ქალწულივით დგას ნიკორწმინდა.

ოქტომბერი, 1973 წელი

სრბოლა დროისა

სწრაფად მიფრინავს დრო,
უკვე გამცვივდა თმა,
წამია საწუთრო,
სულ ერთი სულის თქმა.
მინდა მოვასწრო ბევრი,
თითქოს ვინჯარი სადღაც.
ჯერ ვერ ავაგსე ქვევრი,
რა შეაჩერებს დროს,
ვით დაუჭედავ ცხენს,
ვით თავაშვებულ ბრბოს,
ვით არწივს - ცათა მბზენს.
რომ მქონდეს ნატვრისთვალი,
შევაჩერებდი დროს,
და დაუჭედავდი ნალით,
ცეცხლოვან რაშის ტოლს.
მაგრამ ეს ჩემი ტვინი,
მოწყობილია ისე,
რომ ამიტანდა უინი,
გიჟურ ჭენების ისევ.
მოვასტებოდი ზურგზე,
გადავუჭერდი მათრახს,
და საიქიოს ზღურბლზე,
მე დავიწყებდი ხარხარს.
მაგრამ...
მფერფლავს კამთასკლის ალი,
ვეღარ ვაჩერებ დროს,
რომ გექონდეს ნატვრისთვალი
რადას დროს, რადას დროს.

1973 წლის ოქტომბერი

წამოგებული ვარ დიდ დანაზე

რა უნდა ჩემგან ბელზებელს, გრძენულს,
რომ ჯოჯოხეთში მიმათრევს ძალით,
ვით უდაბნოში დარჩენილ ეულს,
მაწამებს, მდაღავს ეშმაკის ნალით.
მე აღარა ვარ ამ ქვეყანაზე,
მხოლოდ ნილაბი დამრჩა კაცისა,
წამოგებული ვარ დიდ დანაზე,
და აღარა მაქვს არც ეს, არც ისა.
ოცნების კოშკი დაიმსხრა ისე,
ვით ბროლის თასი, დანარცხებული,
მესმის ხარხარი, და დიონესე,
ჩამყვირის რომ ვარ დამარცხებული,
თითქოს გახვრიტეს ეს თავის ქალა,
ტვინში ჩამასხეს წვეთ-წვეთად კუპრი,
გამომეცალა მუხლებში ძალა,
შებოჭილი ვარ ვითარცა ჭუპრი.
მე აღარა ვარ ამ ქვეყანაზე
მხოლოდ ნილაბი დამრჩა კაცისა,
წამოგებული ვარ დიდ დანაზე,
და აღარა მაქვს არც ეს, არც ისა.

1973 წლის სექტემბერი

გავენდობოდი

დმერთი არა გწამს?
მაგრამ შენს წამწამს,
თვალების კამკამს,
ცრემლის მლაშე ნამს,
როგორც ზღვაში ნავს,
მივენდობოდი.

სხეულის თრთოლვას,
ნიავის ქროლვას,
ფიფქების თოლვას,
თამბაქოს ბოლვას
მივენდობოდი.

ტირიფს, მტირაღას,
თვალებბრიაღას,
ზეცას - კრიაღას,
მიწას - ტრიაღას
მივენდობოდი.

ღვინოს - რქაწითელს,
ქართულ ღრმა მდელოს,
უშბის საღ კიდეს,
უკედავ მთაწმინდელს,
და დღეს ხვალინდელს
მივენდობოდი.

დმერთი არა გწამს,
მაგრამ შენს წამწამს,
თვალების კამკამს,
ცრემლის მლაშე ნამს,
როგორც ზღვაში ნავს,
მივენდობოდი.

1973 წლის სექტემბერი

დაველოდები

ჩავეივლი მცხეთას
და ავალ ჯვარზე,
ავხედავ ზეცას,
მზეს - შუბის ტარზე,
მოვისმენ მესას,
ხატების კარზე,
ზარების რეკვას,
ღმერთების ბანზე,
აქ დაღეამებას,
ტაძართან, მთაზე,
და ჩემს წამებას,
ორღანის ხმაზე,
მთვარის ამოსვლას
და შენს მოსვლას
დაველოდები.
და მერე... მოხდეს
ის მოსახდენი,
გმინვა აღმოხდეს,
გაირღვეს კლდენი,
იკლაკნებოდეს
უსხენებელი,
მთვარეს აღრჩობდეს
შავი ღრუბელი,
მხოლოდ მესმოდეს
საგალობელი,
მე მზის ამოსვლას და
შენს მოსვლას დაველოდები.

1973 წლის ოქტომბერი

ზღაპარი

დაბადებიდან სიკვდილამდე მოკლე გზა არის,
მაგრამ ეს გზაა ოღროწოდრო, ძნელად სავალი,
არავის ძალუძს გაიაროს ის ეკალნარი,
ისე, რომ სრულად მოიხადოს ამ ქვეყნის ვალი,
ცხოვრების გზაზე ხან დელგმა, ხან ქარიშხალი,
მზეც იშვიათად ღრუბლებს შორის გამოანათებს,
ზოგჯერ ატყვია წინაპართა გზას ნატერფალი,
მთელი ცხოვრება ვემსგავსებით ჩვენ არგონავტებს,
როცა სარეცელს მიჯაჭვული ძველს გაიხსენებ,
კიდევ რაღაცის გაკეთება გინდოდა თითქოს,
უკვე დამთავრდა, გვიანდაა, შენც განისვენებ,
როგორც ზღაპარში, იყო რაღაც და არა იყო.

1973 წლის ოქტომბერი

* * *

ტკივილის ყვირილი გაისმა მთაში,
ფრთოსანი ექო კლდიდან კლდეზე გადაენარცხა,
ყველას ტკივილი ჩაეხვია თითქოს ამ ხმაში,
და მერე მიწყდა, უცაბედად ტკივილიც დაცხრა.
და ეგდო იგი, გაუნძრევლად, უფსკრულის ძირზე,
დამარცხებული სამუდამოდ კლდესთან ჭიდილში,
მწარე ღიმილი გადაჰკეროდა გაყინულ პირზე,
სულის ტკივილი უფრო ჩანდა მწარე ღიმილში,
ღიად დარჩენილ თვალში ზეცა ირეკლებოდა,
ზეცა უღრუბლო, მთლად ცისფერი, როგორც ნახატი,
სადღაც ქალაქში მას გოგონა ელოდებოდა,
ცისფერთვალემა საოცრება და მისი ხატი,
უფსკრულის კლდეებს ჩაეჭვდათ მისი ყვირილი,
თითქოს იძახდა იმის სახელს, ვისაც ეტრფოდა,
და ზეცას მისწვდა ცისფერთვალას მწარე ტირილი,

გამოცოცხლდიო, დაბრუნდიო, - ევედრებოდა.
მაგრამ გავა დრო, დრო მკურნალი სულის ჭრილობის,
ცისფერთვალეებას დაამარცხებს დრო უღმობელი,
დაღება უამი სხვასთან ტრფობის, სიამტკბილობის,
ის კი იქნება ღრმად, მიწაში, მათი მგობელი.
ასეა ქვეყნად, თავს ვიტყუებთ ვიდრე ცოცხალ ვართ,
სიყვარულს ნეტარს ვეჭიდებით თავდავიწყებით,
და ვერ ვგრძნობთ მაშინ, რომ უფსკრულის ნაპირზე ვდგევართ,
თუ წაგვცდა ფეხი, ყველას მალე დაგვავიწყდება.

1973 წლის ოქტომბერი

* * *

„ო, როგორ მომწყურდი! მწუხარება დღე...“
გალაკტიონი

მე მივევებოდი მწუხრის აღმართს და შენ გეძებდი,
მკვდრის მზე მწვერვალებს ედებოდა როგორც მანდილი,
რა ვუყო ავსულს, იმ უკუღმართს, გსურს რომ დავენებდე,
არ მეგონა, თუ შევედრებოდი მისი ქადილით.
თუ გადამნახავს ქარიშხალი გრძნობის უფსკრულში,
და არ დარჩება ჩემგან ქვეყნად აღარაფერი,
ვიცი, რომ ვეღარ დამივიწყებს პატარა ქალი,
მე რომ მწყუროდა, როგორც დაჭრილს ისარით გულში.
ის ეპიგრაფი, თავში რომ ვთქვი გალაკტიონის,
გრძნობის კვანძია გაუშლელი, როგორც ზამბახი,
სურვილი დიდი, ვით წყვილიაღში ცდა ალიონის,
მაინც დარჩენა უდაბნოში სანთლის ამარა.
მე მივევებოდი მწუხრის აღმართს და შენ გეძებდი,
მკვდრის მზე მწვერვალებს ედებოდა როგორც მანდილი,
ავსულს ეგონა, რომ მორჩილი დაეიკენესებდი,
ვერ აღისრულა მან თავისი შავი წადილი.
ისევ მივევები მწუხრის აღმართს და შენ დაგეძებ,
და მზე მწვერვალზე ისე ბჟუტავს, როგორც სანთელი.

1973 წლის ნოემბერი

ო, მუზავ

მე ვიტანჯები ვარ ლეონარდო,
ვინაც ფიქრები ტილოს გაანდო,
ვაწვალე ქაღალდს, ვაწვალე კალამს,
გალაკტიონის ლექსს მივუძღვნი საღამს.
ჩემი ლექსია გრძნობის ნაყოფი,
და სხვის დიდების არ ვარ გამყოფი,
ობობას ქსელს ჰგავს ჩემი ფიქრები,
აზრი აქვს ნეტავ ვარ თუ ვიქნები?
მხოლოდ ქაღალდი იტანს ყველაფერს,
და მხოლოდ ტილო იტანს ყველა ფერს,
მხოლოდ ისინი არ გაყვედრიან,
ეს მხოლოდ მათი მიიმე ხვედრია.
ქაღალდს გავანდობ დარდს და სიხარულს,
ლექსების ზღვაში გავცურავ მხიარულს,
გზას გავიკვალავ ლექსების ტყეში,
ვიხეტიალებ ხევსა და ღრეში.

1973 წლის ნოემბერი

* * *

მე მიყვარს მწვანე ფოთლების ფერი,
გაზაფხულზე რომ ამოიყრება,
მე მიყვარს წვიმა თვის ოქტომბერის,
ყურძნის მტევანზე რომ დაიდგრება.
მე მიყვარს ქვევრის თავის გადახდა,
და ორშიმოში ღვინო ცივ-ცივი,
მე მიყვარს ცხენი, მთაში რომ მახლდა,
და ჯიხვის რქაზე სხივის ციმციმი.
მე მიყვარს უშბა, შხარა, თეთნულდი,
თეთრთოფიანი ბუმბერაზები,
მიყვარს რიჟრაჟზე ირმების გუნდი,

ნახტომი ვეფხის და ავაზების.
მიყვარს ტაძრების გუმბათ-ჩუქურთმა,
ცაზე მიკრული ცისკრის ვარსკვლავი,
მიყვარს ქალწულის ჩამოშლილი თმა,
და ზღვის ტალღაზე აჭრილი ნავი.
მიყვარს ქალაქის ვიწრო ქუჩები,
ჭადრის ფოთლებში ნიავის ქროლვა,
მე მიყვარს შენი მშრალი ტუჩები,
მაღალ კისერზე ვენების თრთოლვა.
პატივს ვცემ ერნესტს და გალაკტიონს,
დოსტოევსკის და სენტ-ეკზიუპერის,
ფიროსმანს, ვაჟას - ლექსის ბასტიონს,
როდენს, ესენინს და ჟაკ პრევერის
მე მიყვარს მწვანე ფოთლების ფერი,
გაზაფხულზე რომ ამოიყრება,
მე მიყვარს წვიმა თვის ოქტომბერის,
ყურძნის მტკვანზე რომ დაიღვრება.

1973 წლის ნოემბერი

როდენის სახლში

ვნახე პარიზში სულ პატარა სახლი როდენის,
„მარადიული გაზაფხულიც“ - მარმარილოსი,
რამდენი ღამე დაათია, ო, როდენი,
მაინც შთაბერა ხმა ნარნარი ვიოლონცელოსი,
ესაა ჰიმნი სიყვარულის და სილამაზის,
მშვენიერების გაცოცხლება უსულო ქვაში.
„დე, იყოს, ასე, გაზაფხული აწ და მარადის“,
ო, ოგიუსტ, როგორ დასცურავდი ოცნების ტბაში,
შენც გაგიმეტა სასიკვდილოდ ხელმა მსახვრალმა,
ვითომ ამითი მოგიტანა ხელოვანს შვეება?
თუმცადა შენი ხელოვნების დიდმა სახელმა,
შენ დაგიმკვიდრა გაზაფხულიც და უკვდავებაც.

1973 წლის დეკემბერი

ამაოება

როგორც სანთელი ჩამოღვენთილი,
დღე მიილია, გამეფდა მწუხრი,
რატომ გაქვს სახე ჩამოღვენთილი,
და უძღურებას ქედს რატომ უხრი?
ნუ გეშინია ამ გრძელი ღამის,
ნუ შეგაკრობენ მოჩვენებები,
ის დაგროვილი შიშის ბაღღამი,
ქარს გაატანე ამ გათენებით.
ამოვა მზე და შენი სარკმელი,
ზღვის ტალღასავით აელგარდება,
დილას გაანდე გულის სათქმელი,
და კაეშანი გადაგვარდება.
თუ კი სხვა რამე გტანჯავს წყურვილი,
სევდის მაწყური აღარ გეშვება,
არ აღასრულო ავი სურვილი,
რადგან სიკვდილშიც არ არის შვება.
მხოლოდ და მხოლოდ ამაოება,
ჩვენი არსებობს, ჩვენი ფიქრების,
უკვდავების ეტლს ვინ გამოება,
არ არს უკვდავი გალაკტიკებიც.
მაშ დაელოდე შენ გათენებას,
ერთი თასიდან შევსვათ ნექტარი,
ღამეგატეხილს ნუ მომცემ ნებას,
შენთან ვიქნები ცოცხალი, მკვდარიც.

ფიროსმანს

რა ბრალი ჰქონდა, რა დანაშაული,
ასე, რომ ეწამა სულიც და სხეულიც,
იყო ეული და ბედი წყეული,
სტანჯავდა ვითარცა ეშმა და გრძნეული.
მხოლოდ ხელოვნება უზარმაზარი,
იყო ფიროსმანის სულის ტაძარი,
აქ რეკდა მისი გენიის ზარი,
აქ მთელდებოდა ცხოვრების ბზარი.
ფუნჯი, მუშამბა და სამიკიტნო,
შემფასებელი მედუქნე, კინტო,
ო, სარდაფების მეუფევე, ბინდო,
არ შევიწყნარო, შენც არ დაგინდო.
ჯადოსნის ხელით მოგხატა ისე,
ვერ აჯობებდა იესო ქრისტე,
და მერე სვამდა, ვით დიონისე,
და მაინც ბინდო, შენ შეითვისე.
შედევრის ფასად დგას მაგიდაზე,
ღვინო, ვახშამი დუქნის ყაიდაზე,
და მარგარიტას ტანის სინაზე,
შერჩა მუშამბას დუდუკის ხმაზე.

1973 წლის დეკემბერი

უკვდავება ???

იბადებიან, ცხოვრობენ და მერე კვდებიან,
ზოგი ძეგლს ტოვებს თავის ნაცვლად, ზოგი არაფერს,
ზოგნი სიკვდილის მერე უფრო გამოჩნდებიან,
სიცოცხლის გზაზე რომ ებრძოდნენ კლდეთა ქარაფებს.
ზოგს შესწევს ძალით აიტაცოს დროშა ზეცაში,
არკოლის ხიდზე გაირბინოს წვიმაში ტყვიის,
ზოგს მთელი ნიჭი ეფანტება ყბების ღრეცაში,
ასეთი კაცი კარგ კაცზეც კი კარგს არას იტყვის.
ზოგი საკუთარ დიდებისთვის სხვას რომ გაწირავს,
აღარ დაგიდევს ის კაცობის ნამუსს და სინდისს,
მოძმე რომ წყალში იღრჩობოდეს უფრო ჩასძირავს,
ცრუ დიდებისკენ დაჟინებით მიიღტვის, მიდის.
მიქლანჯელოც კი ებრძოდა ტალანტს და ვინჩის,
უკვდავებისკენ მიიღტვოდნენ ფარაონებიც,
და ყველას ჰქონდა, სხვის შემყურეს მოშურნის ხინჯი,
ამიტომ იყო კაცის კვლაც და სისხლის ომებიც.
მონების ძეგლებზე ააშენეს პირამიდებიც,
ქრისტეს კოცონზე წვაგდნენ ბრუნოს და მისთანანებს,
ოლიმპოს ღმერთთა, შურს ამბობდნენ ძველი მითებიც,
ქველმმოქმედება პრომეთესაც მწარედ ანანეს,
მიწა კი ისევ ტრიალებდა, მიქროდნენ დრონი,
მზის სხივით ისევ ყვავდებოდა მთაცა და ველიც,
გადაიხვეწა სამშობლოდან ლორდ ბაირონი,
გადაიხვეწა სამშობლოდან თვით რუსთაველიც,
ზოგათათვის არსი ცხოვრებისა დროსტარებაა,
თავდავიწყება ქეიფსა და ლამაზმანებში,
ესაა მათი მტკიცე დოგმა, ნეტარებაა,
სიცოცხლე მათთვის სიმღერათა კრინებ-ბანებში.
სხვათათვის აზრი ცხოვრებისა მძიმე ტვირთია,
ყველას არ ძალუძს ზიდოს იგი მხრებგამართულმა,
მთელი სიცოცხლის ნაკეთობა ხშირად კვირტია,
ვერ გაიშლება თუ მონუსხა ცხოვრებამ რთულმა.

რარიგ ძნელია რომ სიცოცხლის თასი დასცალო,
უფრო მძიმეა, რომ ვერ ასწრებ, რასაც ელტვოდი
და როცა გინდა კიდევ ერთი წამი გაცალოს,
მაშინ გიმტყუნებს და მოტყდება სიცოცხლის ტოტი,
დასაბამიდან ასე არის, დასაბამიდან,
იხდება ფარდა, და სპექტაკლის ბოლოს ეშვება,
და როგორც მოკვლა წყურვილისა დიდის ნამიდან,
კაცთუკვდავებაც მას ჩამოჰგავს ეს არის შვება.

* * *

ნეფერტიტის ყელი, ნეფერტიტის მზერა,
ბევრი რამის მთქმელი, ჩემი ბედისწერა,
და თვალეზში სევდა,
ო, როგორი სევდა,
გული საით მწვედა,
სული რას იტყვდა.

ეპიტაფია

შედექი, მგზავრო! დახედე ამ ქვას,
მკრთალმა წარწერამ იქნებ რამე თქვას,
მანუქე შენი სიცოცხლის წამი,
დე, დაგენამოს ცრემლით წამწამი.
ერთ დროს მეც ვიყავ სატრფოც და მგზავრიც,
ცხოვრების გზებზე მინახავს ჯავრიც,
მიგვრძნია სითბოც, მიგვრძნია ვნებაც,
მიგვრძნია ყინვაც და გათენებაც.
გამიგონია ირმის ყვირილი,
და განმიცდია ვაზის ტირილი,
მე მზის ამოსვლაც მინახავს მთაში...
ერთ დროს მეც ვიყავ უმანკო ბავშვი.
მიყვარდა ცივი ხელადა ღვინით,
კარგი სიმღერა, ვმღეროდი დრვინით,
მიყვარდა ლექსი, მიყვარდა ქალი,
მაგრამ ხომ ხელავ, დავხუჭე თვალი.
მიმუხთლა ბედმა, შემასვა ბანგი,
ცხოვრების გზაზე დადგა ხაფანგი,
დრო შედგა, როგორც დაჭრილი მხეცი,
მე დამეჯახა და წავიქეცი.
მადლობელი ვარ, აქ რომ შეჩერდი,
ო, როგორ მტკივა გული და მკერდი,
მე აქ დავრჩები, აქ ისევ მარტო,
შენ კი იჩქარე არ დაიდარდო.

SUMMARY

Doctor of Geology and Mineralogy, Professor, traveler, writer and speleologist Tamaz Kiknadze (January 1 of 1936- August 27 of 1991)

Mr. Kiknadze was born into a family of old nobility. His ancestors and relatives included many prominent people. His father Zakaria (Zachary) Kiknadze was a recent graduate of Tbilisi Second Gymnasium of Nobility when he became a member of “Junker corps” in 1921 and fought the advancing troops of invading Soviet Russian forces.

After Georgia lost the war and was occupied and annexed by Russia, Zakaria’s maternal uncle Prince Archil Makashvili was executed by a firing squad as a participant of the 1924 Georgian uprising against Russian rule. (He was hiding weapons for the patriots, led by his close friend and national hero, Colonel Prince Kaihosro (Kakutsa) Cholokashvili.)

Zakaria’s father Pavle (Paul) Kiknadze sheltered in his Tbilisi house several noble relatives, who were kicked out from their country estates.

Zakaria graduated from the Tbilisi Artillery Corps School and started serving as an officer in the Georgian Army, which in time was diminished by the Russian occupants to only two divisions. Captain Zakaria Kiknadze was arrested in 1937 and sentenced to be executed for conspiracy against the USSR. The sentence was approved personally by Joseph Stalin and implemented shortly after.

Tamaz Kiknadze’s mother Sophia was arrested few weeks later and sentenced to 9 years of hard labor. The house and all family possessions were confiscated. Sophia spent her entire sentence in the Gulag labor camp located in the borderland between Europe and Siberia, in the Ural Mountains. One-year-old Tamaz and his older brother Otar were taken by maternal and paternal grandparents, respectively. Both sets of grandparents died in the early years of WW II. Otar went to the war as an underage volunteer (age 17) and finished it in 1945 in Vienna, Austria as a First Lieutenant.

Tamaz was sheltered by his maternal aunt Barbara. Little Tamaz officially was labeled as “a Member of the family of the enemy of the people” by the government. Children with this label had no right to be members of “Octobrist”, “Pioneer” or “Komsomol” children and youth organizations. This meant virtual ostracization from the society, and admission to a university and starting a successful career was practically impossible.

Tamaz’s mother returned from the prison in 1945, but until 1950 she had no right to approach Tbilisi closer than 50 kilometers and had no right to work. In

the quest to be near her son, for 5 years Sophia Kiknadze hid with different friends and relatives. Tamaz Kiknadze remembered how during this period, very often in the middle of the night, police would arrive to search for his mother.

Since Sophia Kiknadze had no right to work, the low income of the family caused 14-year-old Tamaz to withdraw from the regular day school and continue his studies in the evening school. During the day he was working. For years, he changed many different professions. He was working as a utility fee collector, artist's assistant, artistic decorator, and assistant director of animated films.

After Stalin's death in 1953, the policy of terror eased, and in 1954 Tamaz was accepted to Tbilisi State University in the Department of Geology.

In 1956, the new USSR leadership announced the "Rehabilitation" of the victims of Stalin's purges. Tamaz's family received an official letter, where it was written that Zakaria Kiknadze had been sentenced to hard labor and had died suddenly from heart failure in 1942. Later publications of materials of the 1930's purges revealed that Zakaria Kiknadze was executed in 1937 near Tbilisi, and the Rehabilitation letter contained false information.

After graduation from the university, in 1960 he started working as a scientific secretary of the Speleological Council of Academy of Sciences of Georgia. In these early years of his career Mr. Kiknadze established himself as one of the foremost speleologists in USSR and in whole of Europe.

From 1966 to 1982 he was assistant of The President of the Supreme Council of Georgian SSR. Despite been fully employed in this important Governmental job, Mr. Kiknadze managed to write and publish several scientific monographs, many popular scientific books and various scientific articles, popular science and fiction stories. In the same time, he was extensively traveling around the world, exploring various caves and participating in many international speleological forums. All of this was done during his vacation and free time from his day job.

In 1971 Tamaz Kiknadze successfully defended his PhD dissertation.

Mr. Kiknadze's exceptional organizational and managerial skills were fully revealed from 1982 until his death in 1991, when he served as a director of "Prince Vahushti Bagrationi Institute of Geography of Georgia". It is also worth mention that the popularization and international recognition of Georgian speleology is forever linked with Tamaz Kiknadze's name.

In 1986, he successfully defended Habilitation (higher degree of Doctor of Sciences of Geology and Mineralogy).

Tamaz Kiknadze's field of study was karst and speleogenesis problems in theory and practices. He determined the regularity and natural development path

for mountainous karst and karst hydrology. Mr. Kiknadze is the creator of a new scientific study in the karstology, "Study of underground waters of mountainous karst. "Tamaz Kiknadze is credited with creation of " the mathematical model of karst denudation depending on the water flow and temperature change."

Under the leadership and participation of Mr. Kiknadze, his team discovered and explored the world's deepest karst cave system in the Gagra mountain range (part of Greater Caucasus).

Mr. Kiknadze is the creator of Georgian geomorphological terminology and one of the only three creators of Russian terminology of the same field.

He is an author of more than 80 published scientific works, including 8 monographs. More than a third of them are published internationally, in the UK, Spain, Italy, Yugoslavia, Czechoslovakia, and Bulgaria. Mr. Kiknadze also published popular science and travel-adventure books, many short fiction stories and scientific-popular articles.

Mr. Kiknadze was a professor of department of Geomorphology and Geology of Tbilisi State university. He also received honorary doctorate degrees from various foreign universities and was a member of a governing board of the "World Union of Speleologists," as well as Chairman of the Tourist Federation of Georgia. Tamaz Kiknadze was the recipient of various Georgian and foreign medals and awards. In 1994, the highest award of the country "the State Prize of Georgia" was posthumously awarded to Mr. Kiknadze by the nomination of the President of Georgia.

He married Eter Kiknadze in 1963, and their son Zakaria (Zachary) Kiknadze was born in 1966. They lived in Tbilisi until his death in 1991. Tamaz Kiknadze's hobbies included writing amateur poetry and amateur painting.

Zakaria (Zaza) Kiknadze

პირთა საძიებელი

ა

აბაშიძე, ელენე - 4; 24; 29;
ასლანიკაშვილი, ალექსანდრე - .29;
48 (17);

ბ

ბაბუხადაია, ლევან - 70 (175);
ბაგრატიონი, ვახუშტი - 31; 32; 39;
45(6); 48(16); 51(40); 63(132); 65(148)
ბაგრატიონი, [პეტრე] -15
ბერია, [ლავრენტი] - 20
ბოლაშვილი, ნანა - 12; 21; .29; 70
(176);
ბუაჩიძე, ვლადიმერ - 48 (17)

გ

გაბელაშვილი, ვ. - 52 (52);
გამყრელიძე, ერეკლე - 5; 12; 21; 29;
68 (167);
გამცემლიძე, ნარგიზა - 45(6) ;
გეგეჭკორი, გივი - 38;
გერმესაშვილი, ენრიკო - 58 (95);
გიგინეიშვილი, გივი - 57 (92);
გოგატიშვილი, გ. - 67 (156);
გოგიშვილი, კ. - 62 (127);
გონგაძე, მერაბ - 70 (175);
გუდიაშვილი, ლადო - 16; 44 (4);
გრიშოვი, ე. - 50 (24);

დ

დავითაია, თეოფანე - 39;
დუბლიანსკი, ვ. - 64 (138);

ე

ერისთავი, დიმიტრი - 32; 38;

ვ

ვლადიმეროვი, ლ. - 57 (92);

ზ

ზარაფიშვილი, დ. - 53 (60);

თ

თვალჭრელიძე, გიორგი -62(128);
თიკანაძე, გურამ - 37;

ი

ინანიშვილი, რეზო - გვ.38;
იოსელიანი, ოტია - გვ.38;

კ

[კაენსერ], ლისა - 40;
კაკაჩია, ნანი - 70 (175);
კახიძე, რევაზ - 53(60);
კეცხოველი, ნიკო - გვ. 19;
კვარაცხელია, ნანა - 70 (175);
კვერენჩილაძე, რომან - 48(17);
კვიციანიშვილი, ემზარ - 67 (158);
კიკნაძე, არჩილ - 29;
კიკნაძე, ეთერ - 17; .29; 38; 72;
კიკნაძე, ზაქარია - 20; 29; 30;
კიკნაძე, ზაქარია (ზაზა) - 9; 15; 17;
40 (6);
კიკნაძე, ოთარ - 30;
კიკნაძე, პავლე - 29;

კიკნაძე, სოფიო - 30;
კილასონია, ეთერ - 29;
კილასონია, პ. - 67 (153);
კლარჯეიშვილი, ნ. - 63(135);
კობახიძე, ემილ - 62 (124); 66(150);
კოჭლაშვილი, ციური - 29;
კრაპფი, ი. - 66 (152);
კუტუზოვი, ილია - 15;

ლ

ლორთქიფანიძე, დავით - 9; 23; 29

მ

მარუაშვილი, ლევან - 22; 52(49);138;

მაცაშვილი არჩილ - 29;

მაცაშვილი, ბარბარე - 30

მაცაშვილი, მარიამ - 29;

მგალობლიშვილი, ქეთევან - 29;

მეგრელიძე, გური - 37;

მელიქიშვილი, პეტრე - 21;

მიქელაძე, ლევან - 28;

მეტრეველი, ელზა - 70 (175);

ნ

ნადარეიშვილი, კიაზო - 66 (150);

ნახუცრიშვილი, გიორგი (გია) - 9;
19; 29;

ნიკოლაძე, გიორგი - 21;

ო

ონიანი, ვახტანგ - 52(47);

რ

რაქვიაშვილი, კიაზო - 9; 24; 26; 29;
41; 57 (92); 58 (94); 63 (132);133;

რეზმანი ი. - 66 (152);

როინიშვილი, გ. - 50(30);

რჩეულიშვილი, გურამ - 37;

ს

საბაშვილი, მიხეილ - 19;

სელა, ვიტორიო - 27-28;

სელა, ლოდოვიკო - 27-28;

სვანიძე, გივი - 61(120);

სიკვიროსი, დავით ალფარო -55 (70);

სოკოლოვა, ნ. - 64 (138);

სტალინი, [იოსებ] - 30;

სულაკაური, ლაშა - 70 (175);

ტ

[ტაბიძე], გალაკტიონ - 73

ტაზიევა, ზენიტა - 19;

ტაზიევი, ჰარუნ - 19;

ტინტილოზოვი, ზურაბ -64 (140); 66
(149);

უ

ურუშაძე, თენგიზ (გიზო) - 9; 20; 29;
67 (159); 68 (167);

უკლება, დავით - 22; 17; 48 (17);
61(121); 62(125); 64 (138); 66 (149);

ფ

ფაცაცია, ოთარ - 69 (170);

ფიროსმანი [ნიკო] - 83;

ქ

ქართველიშვილი, იოსებ - 48(17);

ქობულაშვილი, თამაზ - 9; 25; .29

ყ
ყიფიანი, შალვა - 48(17);
შ
შევარდნაძე, ედუარდ - 69 (170);
ჩ
ჩარკვიანი, ჯანსუღ - 38;
ც
ცაგარელი, არჩილ -58(95);
ძ
ძოწენიძე, გიორგი - გვ. 20; გვ. 21; გვ. 39; 62(128);
წ
წივწივაძე, დოდო - 70 (175);
წიქარიშვილი, კუკური - 70 (175); 70 (176);
ჭ
ჭილაძე, თამაზ - 38;
ჭილაძე, ოთარ - 38;
ჭელიძე, ვახტანგ - 38;
ჭითანავა, ანზორ - 9; 18; 34;
ხ
ხაზარაძე, რევაზ - 9; 22; 27; 29;
ხარაძე, კობა - 69 (173); 70 (176);
ხეთაგური, თ. - 67 (153);
ჯ
ჯავახიშვილი, ალექსანდრე - 39;
ჯავახიშვილი, შოთა - 69 (173);

ჯანელიძე, თამაზ -62(128);
ჯაოშვილი, ვახტანგ - 21; 22; 48 (16);61 (121); 62 (124); 62(125); 66(149);
ჯაოშვილი, რეზო - 24;

А

Антипова А. С. – 57(88);

Б

Багратиони, Вахушти – 48(19); 52(45);
Бельтюков, Г. Н. – 54(64);
Боретти – Онишкевич Витослава – 55(74);
Буачидзе, Гурам - 64(141);
Бурчак-Абрамович, Н. И. – 53(58);

Г

Гигинеишвили Гиви – 49(22); 55(75); 56(83); 64(139);
Голод, В. М. – 58(99);
Горбунова К. А. – 68(164);

В

Векуа, А. – 68 (161);

Д

Дзоценидзе, Георгий Самсонович – 47(13);
Джавришвили, Константин -55(76); 69 (172);
Джаошвили, Вахтанг – 49(22); 66 (151);
Джишкариани В. М. – 64(141);
Дубинская, Т. – 67 (154);
Дублянский, В. Н. – 46(12); 47(15); 58 (99);60(114);61(122);

- 62(130); 62(131); 64(139); 65(143); 69 (169); 69(172);
- Е**
Ефремов, А. П. - 60(115); 65(144);
- И**
Иванишвили, Д. - 61(123);
Иванов, Б. Н. - 58(98);
Ильин, А. Н. - 69(172);
Илюхин, Владимир Валентинович - 62(130); 65(144);
Инцкирвели Н.З. - 64(141);
- К**
Кипиани Ш. Я. - 65 (147);
Киселев, В. Э. - 63 (136); 70 (174);
Клименко, В. И. - 69 (172);
Климчук, А. - 63 (136);
Коломиец, А. - 61 (122);
Комаров, В. А. - 70 (174);
Корбель, Жан - 56 (77);
Коржув, С. С. - 47(15)
Костарев В. П. - 69 (169);
- М**
Максимович, Георгий Алексеевич - 47 (15); 53 (61); 53 (73); 55 (76); 59 (105); 67 (155); 67 (157); 68 (160); 68 (162);
- П**
Падалько, О. В. -65 (144);
Панарина, Г. Н. - 54 (64);
Пулина, М. - 53 (54);
- Р**
Раквиашвили, Киазо - 60(109);
- С**
Свани, Ш. - 60 (109);
Сидоренко, А. В. - 47(13);
- Т**
Табидзе, Д. - 55(72;75); 56(83);
Твалчрелидзе, Г. А. - 13;
Тимофеев, Д. А. - 47(15); 65(147); 69 (169);
Тинтилозов З. К. - 65(147);
Толмачев, В. В. - 69 (172);
- У**
Уклеба, Д. Б. - 22; 66(151);
- Ф**
Федоров, С. - 68 (162);
- Ч**
Чичагов, В. П. -65(147);
- Ц**
Цагарели, А. Л. - 46(12);
- Ш**
Шаврина, Е. В. - 69 (172);
Шутов, Ю. И. - 69 (172);
- Х**
Харазов, В. - 63(134);

D	Kiselev, B. – 64(136)
Dublinski, V. N. – 46 (12); 47 (15);	Klimchuk, A. – 64(136);
60 (114);	
Dzotsenidze, Giorgi- 47 (13);	M
	[Makashvili], Barbara – 87;
G	
Gamtsemlidze, Nargiza – 45 (6);	T
GudiaSvili, Lado – 44 (4);	Timofeev, D. – 47(15);
K	S
Kiknadze, Sopia – 87; 88;	Stalin, [Ioseph] – 88;
Kiknadze, Otari – 87;	
Kiknadze, Zakaria (Zachary) – 87; 88;	TS
Kiknadze, Zakaria (Zachary) (Zaza) -	Tsagareli, A.L. - 46 (12)
6; 89;	
Kiknadze, Eteri – 89;	CH
Kiknadze, Pavle (Paul) – 87;	Cholokashvili, Kaihosro (Kakutsa) – 87;

სარჩევი

ერეკლე გამყრელიძე - გამოჩენილი მეცნიერი, საზოგადო მოდვაწე და ჩინებული მოქალაქე.....5	
საიუბილეო საღამო8	
ერეკლე გამყრელიძე.....10	
ნანა ბოლაშვილი - თამაზ კიკნაძის ბიოგრაფია და მისი მეცნიერული მიღწევები.....12	
ანზორ ჭითანავა.....18	
გია ნახუცრიშვილი.....19	
გიზო ურუშაძე.....20	
დავით ლორთქიფანიძე.....22	
ელენე აბაშიძე.....24	
თამაზ ქობულაშვილი.....25	
კიახო რაქვიაშვილი.....26	
რევაზ ხაზარაძე.....27	
ზაზა კიკნაძე - სიტყვა საიუბილეო საღამოზე.....29	
მოგონებები33	
ანზორ ჭითანავა.....34	
გური მეგრელიძე - ჩემი სიყრმის მეგობარი თამაზი!37	
დიმიტრი ერისთავი38	
კიახო რაქვიაშვილი.....41	
ბიბლიოგრაფია43	
შემოქმედება71	
Zakaria (Zaza) Kiknadze – Summaty87	
პირთა საძიებელი90	